

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ธรรม ๒ นาที

เล่ม ๓

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

ฟังบ่อย ๆ ระลึกบ่อย ๆ	๑
คิดมีจริง เป็นธรรมอย่างหนึ่ง	๒
ไม่ใช่ไม่มี แต่ไม่มีตัวตน	๒
เป็นจิต เจตสิก ไม่เป็นเรา	๓
ศึกษาแก่นแท้ คือ ปรมัตถสัจจะ	๔
ไม่ใช่ชื่อที่ใคร ๆ จะมีได้	๔
ธรรมคือความจริงของชีวิต	๕
อาศัยการฟังให้เข้าใจก่อน	๖
ต่อเมื่อใดที่สติเกิด	๗
สติระลึกตรงต่อปรมัตถธรรม	๘
สติระลึกไปในปรมัตถธรรม	๙
สติระลึกขณะไหน เมื่อไรก็ได้	๙
ชนะด้วยเหตุผลในพระธรรม	๑๐
รู้บ้างไหมว่าจิตกำลังคิด	๑๑
ทำสังฆทานเพื่ออะไร	๑๒
กรรมชักนำให้เกิด	๑๒
กุศลทุกชนิดอุทิศได้	๑๓
ชีวิตของเราแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน	๑๔
ชาวพุทธฟังพระธรรมเพื่ออะไร	๑๕
ผลของกรรมเป็นอนิจนิตยไม่ควรคิด	๑๕
...ไม่ถูกใครหลอกถ้ามีปัญญา	๑๖
ผู้แสวงหาสัจธรรม	๑๗
สมถภาวนาต้องมีปัญญาก่อนจะไปปฏิบัติ	๑๘
กุศลเป็นเรื่องละ หรือเรื่องได้	๑๙

สารบัญ

หน้า

วันหนึ่งๆ คิดด้วยอกุศลมาก	๑๙
เหมือนรู้ใจผู้อื่น...แต่ไม่ใช่	๒๐
อยากหลอกตัวเองหรือจะรู้ความจริง	๒๑
ความเข้าใจถูกเป็นปัญญา	๒๑
อันตรายที่สุดคือคลุกคลีกับความเห็นผิด	๒๒
ไม่มีใครทำเรา เราทำเอง	๒๓
คำว่า .. ปฏิบัติธรรม	๒๔
กุศลทุกประการควรทำในชาตินี้	๒๕
สักกายทิฐิ	๒๖
อริยมรรคญาณ	๒๗
พิจารณาความมีตัวตนของตนเอง	๒๘
อดทนที่จะเจริญปัญญา	๒๙
ประตูปฏิภูล ๙ ประตู	๓๐
รูปที่ไม่มีใจครอง	๓๐
การเกิดดับของรูป	๓๐
การปรากฏของสภาพธรรม	๓๑
เห็นด้วยความไม่รู้	๓๒
รูปเกิดแต่จิต	๓๓
เพศหญิง-เพศชาย	๓๔
สมัยปฐมกับปี	๓๔
ภาวรูป	๓๕
รูปมีกรรมเป็นปัจจัย	๓๕
กัมมปัจจัยอุตฺตมฺภูฐาน	๓๕
พรหมวิหาร ๔	๓๖

สารบัญ

หน้า

จิตมีจริง เกิดดับสืบทอดกันเร็วมาก	๓๗
สัทธาเป็นโสภณสาธารณเจตสิก	๓๘
ชีวิตพระโพธิสัตว์	๓๙
สัทธาเจตสิกเกิดกับความเห็นถูก	๔๐
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีพระชนมายุไม่เต็มอายุกับปี	๔๑
ความเข้าใจจากการฟังธรรมะสะสมสืบต่อ	๔๑
ปัญญาอย่างเดียรรู้แจ้งลักษณะของนิพพาน	๔๒
เรื่องของวิปากทุกข์และกิเลสทุกข์	๔๓
สัญญาขั้นเป็นสภาพธรรมที่จำ	๔๔
หนทางที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์	๔๕
รูปขั้น หายถึง ทุกอย่างที่ไม่ใช่สภาพรู้	๔๕
สังขารไม่ใช่รูปร่างกาย	๔๖
ไม่ละเลยการฟังธรรมและการเจริญกุศล	๔๖
สิ่งที่มีจริงเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม	๔๗
ระลึกถึงความตายเพื่อละความโกรธ	๔๗
เกิดมาแล้วเพื่ออะไร	๔๘
ปัญญาไม่เท่ากัน	๔๘
ผู้ที่ละเอียดจึงฟังธรรมเข้าใจได้	๔๙
ฟังให้เข้าใจว่าเป็นธรรมะ	๕๐
ไม่ต้องไปพยายามทำ แต่ฟังให้เข้าใจ	๕๑
ปฏิบัติด้วยสัจจะ	๕๑
นักฉวยโอกาส	๕๒
เพื่อน	๕๓
น้ำหนึ่งใจเดียวกัน	๕๔

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

Dhamma Study And Support Foundation

ธรรม ๒ นาที่ เล่ม ๓

สารบัญ

หน้า

ความประพฤติของคนดี	๕๕
ไม่คิดร้ายแม้ผู้เป็นข้าศึก	๕๗
เห็นเป็นสิ่งใด ไม่จำเป็นต้องเห็นผิด	๕๘
อยากเห็นผลของอกุศลกรรมด้วยอกุศลจิต	๕๙

ฟังบ่อย ๆ ระลึกบ่อย ๆ

เมื่อได้ฟังพระธรรมก็ระลึกได้ นี่คือ ผลของการสะสม สังสมกุศล ที่จะทำให้ระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าได้ฟังบ่อย ๆ แล้วก็ระลึกบ่อย ๆ จนกระทั่งชิน จนกระทั่งชำนาญ ถึงแม้ว่าจะเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีเวลาที่จะเพลิดเพลินมากมายทีเดียว แต่เพียงได้ฟังพระธรรมเทศนา ให้สำรวมอินทรีย์ คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่นั้นนั่นเองย่อมระลึกได้ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจถูกต้องและก็ได้สะสมอบรมอุปนิสัยมาเป็นอันมาก ก็ทำให้สภาพธรรมปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงได้

เพราะฉะนั้นก็ต้องอบรมเจริญปัญญาและความเพียร ไม่ใช่เพียงแค่เข้าใจ แต่จะต้องมีการสะสมอบรมระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับผู้ที่สั่งสมอุปนิสัยมา ยังไม่ควรแก่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมย่อมไม่สามารถที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมแม้ที่กำลังปรากฏอยู่ เมื่อไรจะเห็น แก่น้ำที่วางอยู่เป็นแต่เพียงรูปารมณ คือ สิ่งปรากฏทางตาตามความเป็นจริง ทุกคนต้องเป็นผู้ที่ตรง เมื่อไรจะเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏว่าเป็นคน เป็นสัตว์ต่าง ๆ กำลังเคลื่อนไหว กำลังยืนบ้าง เดินบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง พุดบ้างเหล่านี้ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ซึ่งความจริงก็เป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ลองคิดดู ลองคิดจนกระทั่งหยั่งลงไปถึงว่าลักษณะจริง ๆ ที่เป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้น คือ อย่างนี้ ในขณะที่นี้เอง แต่ถ้าสติปัญญานี้ไม่เกิดไม่ระลึกบ่อย ๆ ก็ยังคงสงสัยอยู่นั่นเองว่า สภาพธรรมที่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตานั้นจะเป็นได้อย่างไร ในเมื่อขณะนี้เห็นแก่น้ำอยู่

นี่ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า กว่าสติและปัญญาจะเจริญขึ้นต้องอาศัยกาลเวลา ซึ่งทั้งปัญญาและความเพียรจริง ๆ

คิดมีจริง เป็นธรรมอย่างหนึ่ง

ที่จริงต้องจริง เมื่อคิดมีจริง ก็ไม่มีใครไปยับยั้งไม่ให้คิดเกิดขึ้น แต่ให้เข้าใจถูกว่า คิดก็เป็นธรรมอย่างหนึ่ง คิดเป็นคำ ทีละคำ แต่ละคำก็หมดไป จิตเกิดขึ้นคิด แล้วก็ดับไป เท่านั้นเอง

เหมือนกับจิตได้ยินเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ฉันทะ จิตคิดเกิดขึ้น คิด แล้วก็ดับไป จิตได้กลิ่นเกิดขึ้น ได้กลิ่น แล้วก็ดับไป จิตคิดนึกเกิดขึ้น คิด แล้วก็ดับไป ธรรมดา ไซ้ไหม หรือผิดธรรมดา ถ้ารู้ความจริงก็รู้อย่างนี้คือรู้ว่า แม้คิดก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

ไม่ใช่ไม่มี แต่ไม่มีตัวตน

ตัวตนนะไม่มี แต่มีเห็น มีได้ยิน มีคิดนึก มีสุข มีทุกข์ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็น เพราะว่ามีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น ก็ต้องมีการดำรงชีวิต ไม่ใช่ว่าไม่มีอะไรเลย ถ้าไม่มีตัวตน แล้วไม่มีอะไรเลย ก็ไม่ต้องรับประทานอาหาร ไม่ต้องทำอะไรทั้งสิ้น เพราะไม่มีอะไร แต่มีมี ไม่ใช่ตัวตน มีเห็น มีได้ยิน มีได้กลิ่น มีลิ้มรส มีร่างกาย มีสุข มีทุกข์ เมื่อเกิดมามีร่างกายที่จะไม่รับประทานอาหารก็ไม่ได้ แต่การรับประทานอาหาร หรือการเห็นก็ไม่ใช่ตัวเรา แต่ว่าเป็นสิ่งซึ่งไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล อย่างพระโสดาบันหรือแม้แต่พระอรหันต์เอง ท่านก็รู้ว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล แต่มีนามธรรม มีรูปธรรม พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังไม่ปรินิพพาน ท่านทรงตรัสรู้มาตั้งแต่เป็นพระโสดาบัน ในคืนที่ท่านจะได้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ละสักกายทิฏฐิ ความเห็นผิดว่า เป็นตัวตน หรือเมื่อเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนเลย แต่ยังต้องมีนามธรรมรูปธรรมเกิดอยู่ จนกว่าจะหมดเหตุปัจจัย

เมื่อมีนามธรรมรูปธรรม พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องเสวยพระกระยาหาร คนธรรมดาไม่รู้ว่าเป็นตัวตน ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวตน แต่ก็มีสภาพธรรมซึ่งเกิด แล้วก็จะไปบังคับไม่ให้เกิดก็ไม่ได้

อย่างเวลานี้ กำลังเห็นมีปัจจัยให้เห็นเกิด ได้ยินเห็นชัดว่าเกิด โดยที่ที่เราไม่ต้องการหรือปรารถนา หรือจะสร้างหรือจะทำก็ไม่ได้ นอกจากมีโสตปสาท มีเสียง แล้วมีจิต การได้ยินก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นก็เป็นนามธาตุ รูปธาตุซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้

ที่ว่าไม่ใช่ตัวตน สิ่งนั้นมี แต่บังคับบัญชาไม่ได้ แล้วก็เกิดขึ้นและดับไปด้วย สิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วดับไปแล้ว หาไม่ได้อีกเลย แล้วตัวตนจะอยู่ที่ไหน ก็เพียงชั่วขณะหนึ่งซึ่งเกิดแล้วก็ดับ ชั่วขณะหนึ่งซึ่งเกิดแล้วก็ดับ ก็เป็นนามธรรมรูปธรรม ซึ่งเมื่อมีร่างกายก็จะต้องมีการดำเนินชีวิตต่อไป

เป็นจิต เจตสิก ไม่เป็นเรา

พระพุทธเจ้าท่านก็ต้องดำรงพระชนม์ชีพไป ต้องบิณฑบาต ต้องอะไรทุกอย่าง แม้ว่าทรงตรัสรู้แล้ว เพราะเหตุว่ายังมีนามธรรมมีรูปธรรม ที่จะต้องบริหาร ที่จะต้องรักษา ที่จะต้องดำรงอยู่ตามเหตุตามปัจจัย ต่อเมื่อใดจิตขณะสุดท้ายเกิดแล้วดับ และไม่เกิดอีก เมื่อนั้นไม่ต้องทำอะไรเลย

แต่ความจริงที่เขาคิดว่า เป็นเขาที่ทำ ก็เป็นจิตแต่ละชนิดที่ทำ ไม่ใช่เขา เป็นธรรมทั้งนั้น เป็นจิตกับเจตสิกต่างหากที่ทำ ขณะนี้ที่ว่าเป็นเห็น เป็นเราเห็น ก็คือ จิต เจตสิกที่ทำกิจทางตา ขณะที่ได้ยิน ก็เป็นจิตเจตสิกที่เกิดขึ้นทำกิจได้ยินทางหู ไม่มีเราเลย และเราจะสลับหน้าที่ของจิตก็ไม่ได้

ธรรม ก็คือ ธรรม ที่ตรง ซึ่งบังคับไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เพราะความไม่รู้ก็ไม่รู้ไปหมด จนกระทั่งเป็นเราไปทั้งหมด บังคับบัญชาไม่ได้ และความเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นทำกิจการงานแต่ละชนิด

แม้แต่ความคิด ก็เป็นจิตขณะหนึ่ง ความหิว ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นทุกขเวทนา เป็นกายวิญญูณ คือ ให้มีความเข้าใจให้ถูกต้องจริงๆ ว่า คนเรามีจิต ไม่ใช่มีแต่ร่างกาย แล้วจิตต่างจากร่างกาย เพราะเหตุว่าจิตเป็นสภาพรู้ สภาพรู้ที่นี้หมายความว่ารู้สิ่งที่ปรากฏให้รู้ ไม่ใช่รู้อย่างปัญญา แต่เพียงรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาลักษณะหนึ่ง รู้ลักษณะของเสียงที่ปรากฏทางหูลักษณะหนึ่ง เป็นสภาพที่รู้เท่านั้นเอง

ทั้งรูปธรรมนามธรรมมีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป และก็เปลี่ยนแปลงโดยที่
เขาไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย ขณะเมื่อกี้กับขณะเดี๋ยวนี้อันนี้ห่างกันแสนไกล ถ้าคนไม่รู้ ก็เหมือนว่า
ไม่มีอะไรดับเลย แต่ความจริงแม้แต่ขณะที่เสียงปรากฏ สภาพธรรมอย่างอื่นก็ปรากฏ
ไม่ได้

นี่ก็แสดงความเป็นสภาพธรรมล้วน ๆ ที่ละอย่าง แต่ว่ามีสภาพธรรมที่ต้องเกิด
เพราะมีเหตุปัจจัยก็ต้องเกิด

ศึกษาแก่นแท้คือปรมัตถสัจจะ

สมพร เมื่อยังไม่เข้าถึงปรมัตถสัจจะก็อธิบายยากครับ จึงจำเป็นต้องศึกษาว่า
ที่เขาเรียกว่าอตตะตา ๆ นั้น แท้จริงมันเป็นจิต เจตสิก รูป ซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้ ที่ถูกควรจะ
เรียกว่า “อนัตตา” ที่เราศึกษาเพื่อจะให้เข้าถึงแก่นแท้นั้น ต้องเรียนปรมัตถสัจจะ ต้อง
ศึกษาปรมัตถสัจจะ ไม่ใช่สมมุติสัจจะ ความจริงแค่เป็นคน เป็นสัตว์ เรียกว่าสมมุติ
สัจจะ คนสัตว์เมื่อจำแนกโดยละเอียดแล้ว จะไม่มีเลย มีแต่จิตกับเจตสิก จิต เจตสิก รูป
นี้แหละเป็นปรมัตถสัจจะ

ไม่ใช่ชื่อที่ใคร ๆ จะมีได้

เรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง เพราะเหตุว่า คำว่า
“พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” ไม่ใช่ชื่อที่ใคร ๆ สามารถจะมีได้ เพราะเหตุว่า เป็น
คุณธรรมพิเศษสูงสุด แม้ในสวรรค์หรือพรหมโลกก็ไม่มี เพราะเหตุว่า ผู้ที่จะตรัสรู้เป็น
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณในโลกมนุษย์ซึ่งเป็นชมพู
ทวีป เพราะเหตุว่า เป็นที่ที่เหมาะสมต่อการที่จะได้รับฟังพระธรรมที่ได้ทรงตรัสรู้

พระธรรมที่ได้ทรงตรัสรู้ ทรงแสดงถึง ๔๕ พรรษา เพราะฉะนั้นถ้าเราจะมี
ความสนใจฟัง และก็ศึกษาในชั่วเวลาเพียงเล็กน้อย ก็จะได้เข้าใจเพียงสมควร แต่ว่าถ้าเรา

มีความสนใจเพิ่มขึ้น ศึกษาเพิ่มขึ้น เราก็จะเห็นในพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพิ่มขึ้น

เพราะว่าจริง ๆ แล้ว ถ้ากล่าวถึงคำว่า “พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” แสนไกลไกลมาก ผู้ที่ไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่มีโอกาสจะเห็นเลยว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่เป็นแต่เพียงรูปสักการะที่เรากราบไหว้บูชา เตือนให้ระลึกถึงพระคุณ แต่ว่าต้องเป็นพระปัญญาคุณที่ได้สะสมมานานมาก จนกระทั่งสามารถที่จะตรัสรู้ความจริงของชีวิต ทรงบำเพ็ญพระบารมี เพื่อที่จะอุปการะแก้สัตว์โลก ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้ดับขันธปรินิพพาน ทรงแสดงพระธรรมมากมายกว่าบุคคลอื่นใดทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นพุทธบริษัทก็มีโอกาสที่จะได้ฟังธรรม ตราบใดที่ยังมีพระธรรม คือพระไตรปิฎก แต่ว่าการฟังนั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และก็รู้ว่าสิ่งที่จะได้ยินได้ฟัง เป็นสิ่งที่ต่างจากที่เคยคิด เคยเข้าใจ เพราะเหตุว่าเป็นการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ธรรมคือความจริงของชีวิต

ธรรม คือ อะไร ก่อนอื่นถ้าใช้คำว่าธรรมก็คงจะยาก ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างตอบ แต่ถ้าจะถามว่าขณะนี้ความจริงคืออะไร หรือว่าความจริงของชีวิต เพราะเหตุว่าทุกคนเกิดมาแล้ว มีชีวิตแน่นอน ที่นั่งอยู่ที่นี่ แต่ว่าชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นความจริงของทุกคน คือ อะไร

ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง ทุกอย่างที่มีจริง เป็นธรรมทั้งหมด แต่ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม ทุกคนก็เห็น ทุกคนก็ได้ยิน เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ แต่ว่าเป็นเรา ไม่คุ้นเคยกับการที่จะเข้าใจว่า ที่เข้าใจว่าเป็นเรา หรือว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง ก็คือ ธรรม

เพราะฉะนั้นต่อไปนี่เราก็คงจะได้ความเข้าใจ ความหมายของคำว่าธรรมว่า ธรรมหมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง ซึ่งอาจจะไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่า เห็น ก็เป็นธรรม เสียใจในวันหนึ่ง ๆ ก็มี ความรู้สึกเสียใจมีจริง ก็เป็นธรรม เสียมีจริง เสียเป็นธรรม กลืนมีจริง ก็เป็นธรรม รวมความว่าทุกอย่างที่มีจริง เป็นธรรม

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ธรรม คือ รู้แจ้งความจริงของสภาพที่มีจริง ๆ ที่ปรากฏกับทุกคนในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถที่จะพิสูจน์ได้ทุกขณะ เช่น ขณะนี้เป็นธรรม ขณะที่เห็น มีธรรมใหม่ เคยขาดธรรมบ้างไหม ตั้งแต่เกิดมา ขาดธรรมบ้างหรือเปล่า

มีท่านผู้หนึ่งที่ท่านก็พยายามไปแสวงหาธรรม เพราะตอนนั้นท่านก็ยังไม่เข้าใจว่าธรรมคืออะไร ท่านก็เดินทางไปทางเหนือ ทางใต้ ตะวันออก ตะวันตก หาไป ท่านก็ยังไม่พบว่าธรรมคืออะไร แต่เวลาที่ท่านเข้าใจว่าธรรมคืออะไร คือ เดียวนี้ ทุกอย่างที่มีจริง ท่านบอกว่า เพียงลืมตาตื่นก็พบธรรมแล้ว เพียงแต่ว่ายังไม่เข้าใจความลึกซึ้งความจริงของธรรม

ซึ่งจากการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา หมายความว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่เป็นสิ่งที่มีความจริงแต่ละอย่าง มีลักษณะเฉพาะแต่ละอย่างจริง ๆ

อาศัยการฟังให้เข้าใจก่อน

ทุกอย่างที่เกิดเป็นธรรมซึ่งมีเหตุปัจจัย คือ สภาพธรรมมีเหตุปัจจัยเกิด แต่อวิชชาไม่สามารถจะรู้ได้ว่าเป็นธรรม เพราะเหตุว่าความไม่รู้ ไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ อย่างทางตาที่กำลังเห็นในขณะนี้ มีจริงแน่ ๆ แต่ว่าทำอย่างไรหรือว่าอบรมเจริญอย่างไร จึงจะสามารถรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาได้ ต้องอาศัยการฟังและรู้ว่า นี่คือ ชีวิตประจำวัน เพราะอย่างไร ๆ ก็ต้องเห็น หลีกเลียง การเห็นไม่ได้

เห็นเกิดเพราะเหตุปัจจัย แต่ว่าปัญญาจะรู้ลักษณะของสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้และสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยอาศัยการฟังให้เข้าใจก่อน ไม่อย่างนั้นไม่มีทางเลย เพราะเราก็เห็นมาเรื่อย ๆ และก็มึนงง อวิชชา มีโลภะ มีโทสะ

คิดถึงผู้ที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ทั้งหลาย เราจะได้รู้ว่า ต่างกันเหมือนฟ้ากับดิน เพราะว่าสำหรับท่านนั้นเมื่อเห็นแล้ว อกุศลจิตไม่เกิด แต่ของเราเพียงแต่จะรู้ว่ากำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ขณะที่อกุศลจิตไม่เกิด ขณะนั้นเป็นอกุศล

เร็วแค่ไหน และก็สะสมไปอย่างนี้ วันหนึ่งจะหนาสักเท่าไรกับการที่หลังเห็นแล้วเป็นอกุศล หลังได้ยินแล้วเป็นอกุศล และก็ถึงทุกวันนี้ ก็นับว่ามากเหลือเกิน

เพราะฉะนั้นต้องอาศัยการฟังแล้ว ฟังอีก จนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ จนกระทั่งรู้ว่าลักษณะที่สติเกิด ต่างกับขณะที่หลงลืมสติ อันนี้จะเป็นขั้นแรกที่จะทำให้รู้ว่า เริ่มเข้าใจลักษณะของปรมัตถธรรมซึ่งอยู่ในหนังสือ แล้วเราก็ฟัง เวลาที่ฟังก็เหมือนจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม แต่ว่าเวลานี้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าสติไม่เกิดเลย จะไม่มีทางรู้ลักษณะของสติ

ต่อเมื่อใดที่สติเกิด

ได้ยินแต่ว่าสติปัญญา สติระลึกลักษณะสภาพธรรม ต่อเมื่อใดสติเกิด เมื่อนั้นจึงจะเป็นเครื่องที่ทำให้เรารู้ว่า ขณะนี้ลักษณะของสติกำลังระลึกที่สภาพธรรม นี่เป็นขั้นต้นของการที่จะเจริญสติ เพราะฉะนั้นต้องรู้ลักษณะของสติ เพราะว่าแจ้ง ใคร ๆ ก็ตอบได้ หวาน ใคร ๆ ก็ตอบได้ โกรธ ใคร ๆ ก็บอกได้ ก็เป็นเรื่องธรรมดา ๆ ขณะนั้นไม่ได้หมายความว่าสติปัญญาเกิด

เพราะฉะนั้นผู้นั้นจะต้องมีการฟังให้เข้าใจ จนกระทั่งรู้ว่าขณะใดสติปัญญาเกิด หรือว่าขณะใดไม่ใช่สติปัญญา เพียงแต่การที่เราสามารถจะบอกได้ว่า โลภะ หรือโทสะ โดยชื่อ สติระลึกลักษณะของสภาพปรมัตถธรรม คือ แจ้ง เราบอกโดยชื่อว่าเป็นปรมัตถธรรม แต่เวลาที่กำลังกระทบแจ้ง ก็มีแจ้ง แล้วปกติธรรมดาก็เป็นการกล่าวถึงลักษณะแจ้งโดยรู้ว่า แจ้งธรรมดา ๆ ตามเด็ก ๆ ก็บอกว่าแจ้ง ไม่ได้หมายความว่าเด็กคนนั้นมีสติ

แต่ผู้ที่เจริญสติปัญญา ที่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัญญาจากการฟังแล้ว ผู้นั้นจะรู้ว่า ลักษณะของสติที่เกิด คือ ขณะที่กำลังระลึกตรงลักษณะนั้น ต้องมีลักษณะปรมัตถธรรม แล้วเริ่มเข้าใจหรือรู้ในสภาพที่เป็นปรมัตถธรรม ทีละเล็กทีละน้อย เพราะเหตุว่าขณะนั้นมีธรรม ๒ อย่าง คือ นามธรรมอย่างหนึ่งกับรูปธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเราก็ได้ยินได้ฟังบ่อยที่สุดเลย แต่ว่าการที่จะรู้ในขณะที่สติกำลังระลึก ค่อย ๆ เป็นไปเรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้นสติปัญญานี้ไม่ได้แยกจากชีวิตประจำวัน เพราะเหตุว่าชีวิตประจำวัน เป็นปรมาัตตธรรม เป็นสภาพธรรม แต่ปกติไม่รู้ และสติไม่ระลึก

สติระลึกตรงต่อปรมาัตตธรรม

เมื่อฟังพระธรรมแล้ว สติเริ่มจะเกิดบ้าง ส่วนใหญ่จะไม่มาก แต่ว่าเริ่มรู้ว่า ลักษณะของสติ คือ ขณะที่จะระลึกตรงต่อปรมาัตตธรรม และเริ่มค่อย ๆ เข้าใจถูก ถ้ามีปัญญา เกิดขึ้นจริง ๆ และสติระลึกทันที เพราะว่าเมื่อมีสภาพธรรมแล้ว ไม่ใช่ไม่มี เวลานี้ทางตา ก็เห็น หูก็ได้ยิน ใจก็คิดนึก กายก็กระทบแข็ง พร้อมทั้งสติจะระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมอะไรก็ได้ แล้วก็สามารถจะเข้าใจลักษณะของปรมาัตตธรรมได้ สภาพธรรมก็เกิดดับในขณะนี้ โดยที่ไม่รู้เลย

ถ้าจะรู้ ก็ต้องรู้ขณะนี้ ที่สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ โลภะก็เกิดเอง โทสะก็เกิดเอง ได้ยินก็ต้องมีปัจจัยเกิดขึ้น เห็นก็มีปัจจัยเกิดขึ้น ทุกอย่างต้องตรง คือว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา พอสติเกิดก็รู้ว่า นั่นคือ สติปัญญานี้ ถ้าสติของใครไม่เกิด ฟังเท่าไรก็ได้ยินแต่ชื่อสติปัญญานี้ แต่ว่ายังไม่รู้ลักษณะของสติปัญญานี้ จนกว่าสติปัญญานี้จะเกิด ถึงจะรู้ว่า นี่คือ สติปัญญานี้

ถ้าเกิด ก็คือ ปกติธรรมดา ทางตาอย่างนี้ที่กำลังเห็น ต้องรู้ทันที ไม่ใช่เรื่องหนึ่ง เรื่องระลึกได้ว่า มีสภาพธรรมปรากฏอยู่แล้วทุกขณะ ไม่มีใครหนีพ้นสภาพธรรมได้เลย แต่พอวิชาไม่รู้ได้ ที่ปัญญาจะรู้ได้ก็เพราะมีการระลึกได้ว่า ขณะนี้ทางตามีสิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็น เพราะฉะนั้นสภาพที่กำลังเห็นนั้นเป็นนามธรรม เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ ซึ่งไม่ใช่ได้ยิน

นี่ก็แสดงให้เห็นความต่างกันของทางตากับทางหู ซึ่งสติจะต้องระลึก แล้วแต่ว่าจะเป็นทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง มีอยู่ตลอดเวลาให้ระลึก

สติระลึกไปในปรมัตถธรรม

ธรรม มี แต่ไม่ระลึก เพราะเหตุว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่า นี่คือธรรมซึ่งไม่ใช่ตัวตน แต่เมื่อฟังแล้ว เข้าใจแล้ว กว่าจะไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ก็เพราะเหตุว่า สติระลึกแต่ละลักษณะซึ่งเกิดแล้วดับ เพราะฉะนั้นจะไม่มี การคิดถึงอดีตที่ผ่านมาไปแล้ว หรือสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เพราะเหตุว่า กำลังมีสภาพธรรมใดปรากฏ สติระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น

สติเกิดแทรกคั่นได้ หมายความว่า มีสภาพธรรมปรากฏ และแทนที่จะเป็นโมหะ แทนที่จะเป็นโลภะ สติเกิดระลึกตรงลักษณะที่เป็นปรมัตถธรรม ลักษณะที่เป็นปรมัตถธรรม ทุกคนตอบได้ แต่ไม่รู้ในความไม่ใช่ตัวตน อย่างแข็งก็เป็นปรมัตถธรรม ทุกคนก็ตอบได้ แต่ไม่รู้ว่ายึดไม่ใช่ตัวตน เวลาเห็นทุกคนก็บอกได้ว่ากำลังเห็น แต่ไม่รู้ว่ายึดไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้นก็เป็นปรมัตถธรรมตลอด ไม่มีเลยซึ่งจะไม่ใช่ปรมัตถธรรม แต่ว่าถ้าไม่ฟังพระธรรม ก็ไม่เข้าใจ ก็ไม่มีการที่จะรู้จริง ๆ ว่า เป็นปรมัตถธรรมที่กำลังเกิดดับ ก็เป็นแต่ฟังเรื่องของปรมัตถธรรมมาเรื่อย ๆ แต่ตัวจริงเวลานี้ ปรมัตถธรรมกำลังทำกิจการงานแต่ละอย่าง อย่างจิตที่เห็น ก็กำลังทำกิจเห็น สิ่งที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้เอง

นี่คือประโยชน์ที่เราจะพูดเรื่องของสติปัฏฐาน ปรมัตถธรรม เพราะเหตุว่ามีธรรมปรากฏ และขณะที่ฟังนี้เอง ถ้ามีความเข้าใจที่ถูกต้อง สติก็ระลึกทันทีที่เป็นปกติ แต่ข้อสำคัญที่สุดก็คือว่า ความสงสัย เพราะว่าสติเกิดน้อยมาก สั้นมาก นิดเดียว แล้วดับ

จริง ๆ ต้องเป็นอย่างนั้น จะมีสติเกิดสลับต่อกันตลอดเวลาสำหรับผู้ที่ย่อบรมเจริญมาก และแม้กระนั้นก็ไม่ตลอดเวลา เป็นไปไม่ได้เลยที่สติจะเกิดตลอดเวลา

สติระลึกขณะไหน เมื่อไรก็ได้

การที่สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรม สามารถที่จะระลึกขณะไหน เมื่อไรก็ได้ เพื่อความรู้อย่างจะได้เพิ่มขึ้นในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ จนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้นเป็นขั้น ๆ ให้ทราบว่า เป็นปรมาตถ์ แต่ไม่รู้

เพราะฉะนั้นทางที่จะรู้ ก็คือ สติระลึก แล้วก็ค่อย ๆ เข้าใจขึ้นทีละเล็กทีละน้อย แต่ละทางเป็นปกติ สันแนสสันก็ไม่ใช่ไร ก็ต้องเป็นสันแนสสัน แต่รู้ว่าขณะนั้นเป็น สัมมาสติที่ระลึก ไม่ใช่เพียงนึก หรือไม่ใช่เพียงฟังเรื่องปรมาตม แต่รู้ว่าขณะนี้ที่กำลังเห็น ก็กลับมาที่สภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ ซึ่งเป็นลักษณะรู้ หรือการเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ เสีย มีจริง ปรากฏให้รู้ เพราะฉะนั้นจิตเป็นสภาพที่กำลังรู้เสีย คือ ได้ยินเสียง

นี่คือ ขณะที่กำลังได้ยินนี้เอง สติสามารถที่จะระลึกในอาการที่รู้เสียง ขณะนี้ที่ เสียงปรากฏ เพราะมีสภาพที่ได้ยิน คือ รู้เสียงที่ปรากฏ มิฉะนั้นเสียงก็ปรากฏไม่ได้ ก็เป็นชีวิตประจำวัน แต่ว่าเกิดดับเร็วมาก จนกระทั่งถ้าสติไม่ระลึก ก็ไม่มีทาง ก็อยู่ใน ดำราหมด

แต่ที่นี้การศึกษามี ๓ ระดับ ขั้นปริยัติ ฟังเรื่องราวของปรมาตมธรรม ของ นามธรรมและรูปธรรม ขั้นปฏิบัติ คือ สติปัฏฐานเกิดขึ้นกระทำกิจระลึกลักษณะของ ปรมาตมธรรม พร้อมทั้งค่อย ๆ เข้าใจขึ้น เป็นการศึกษาที่เป็น อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา และในที่สุดความเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏก็เพิ่มขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ในลักษณะซึ่งไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ได้ แต่ว่าไม่ใช่ชีวิตที่ ผิดปกติ ต้องเป็นในขณะเดี๋ยวนี้นี้ เป็นของจริง ธรรมดา ๆ

ชนะด้วยเหตุผลในพระธรรม

เพราะเหตุว่าถ้าทุกคนคิดว่าเราต้องชนะ หรือเราต้องถูก อันนั้นผิด เพราะเหตุว่า ชนะจริง ๆ คือ ชนะด้วยเหตุผล และก็ด้วยประโยชน์ ถ้าสมมุติว่า เราอยากชนะใครสัก คนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่ไม่ดีเลย และเราก็สามารถชนะได้จริง ๆ แต่เราคิดว่านั้นคือเรา ชนะจริง แต่ทางพระธรรมไม่ได้แสดงเลยว่า นั่นชนะจริง

เพราะเหตุว่าถ้าเป็นไปด้วยความโกรธ หรือว่าถ้าเป็นไปด้วยความเห็นแก่ตัว เรา ไม่ได้ชนะใครเลย เราแพ้กิเลสของเราเอง และความเห็นแก่ตัวของเราเองจะไม่หยุดอยู่ เพียงแค่นั้น จะมีความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น ๆ จะมีการต้องการชนะเพิ่มขึ้น ๆ แต่ถ้าเรา เป็นผู้แพ้ต่อเหตุผล ไม่มีใครชนะเป็นตัวตน แต่ว่าเหตุผลเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นสิ่งที่ทุก

คนควรจะยอมแพ้ ถ้าเป็นเหตุผลที่ถูกต้อง หัดให้เราเองเป็นผู้ที่มีเหตุผลมากขึ้น แทนที่จะเป็นผู้ที่ต้องการชนะ แล้วก็ไม่มีเหตุผล

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่พระธรรมจะสอนให้เราแก้ไขตัวเอง และก็รู้ถึงความสุขจริง ๆ อยู่ที่เรา บางที่เราอาจจะคิดว่าเราชนะคนอื่นแล้วเราพอใจ แต่ในขณะเดียวกันความกระหยิ่ม ความสำคัญตน ความทะนงตนจะเพิ่มขึ้น จนกระทั่งในที่สุด เราไม่ยอมแพ้ใครเลย ขณะนั้นเราจะต้องเป็นทุกข์มาก เพราะเหตุว่าไม่มีทางที่เราจะเป็นคนชนะตลอดกาลไปได้

รู้บ้างไหมว่าจิตกำลังคิด

ตามความเป็นจริง ทุกคนบอกว่า ไม่ได้คิด แต่ไม่รู้ว่ าที่ว่าไม่ได้คิด กำลังคิด เห็นอะไรใหม่ในห้องนี้ เห็นไหม มีอะไรในห้องนี้ไหม มี มีหลายอย่าง ขณะนั้นคิดแล้ว โดยไม่รู้ตัวว่า คิด

เพราะว่าโดยมากจะคิดว่าต้องคิดเป็นเรื่องราว แต่จริง ๆ แล้วในพระพุทธศาสนา ความคิดมีหลายระดับ เพียงเห็นเฉย ๆ แล้วไม่รู้ว่ าส่ ึ่งนั้นเป็นอะไร ไม่ได้คิดถึงส่ ึ่งที่กำลังเห็น หรือว่ าทางหูเพียงได้ยินเฉย ๆ พูดว่ าส่ ึ่งไรก็รู้เรื่อง เพราะว่ าเพียงได้ยิน ไซ้ ใหมคจะแต่ที่นี้เวลาที่ได้ยินแล้วรู้ว่ าคณนั้นพูดอะไร หมายความว่า เราคิดตามเสียงที่ได้ยินเป็นความหมายหรือเป็นคำ

เพราะฉะนั้นในขณะนั้น คิด ไม่ใช่ ไม่คิด

นี่ก็แสดงให้เห็นว่ าศีวิตวันหนึ่ง ๆ ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เราจะรู้ว่ าคความคิดเก่า ๆ ของเรานั้น เราคิดเองทั้งหมด แม้แต่ว่ าเราไม่ได้คิด ความจริงเราก็คิด แต่เราไม่ทราบว่ า เป็นความคิดในขณะนั้น

ทำสังฆทานเพื่ออะไร

อย่างในเรื่องของสังฆทาน ที่จะได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ ว่า สังฆทานมีผลมาก คนก็เลยอยากได้ผลของสังฆทาน เลยทำสังฆทาน อย่างนั้นจะมีผลไหม จะมีผลมากไหม เพราะว่าอยากได้ผล โดยที่ไม่เข้าใจเลยว่า สังฆทาน หมายความว่าถึง การถวายแด่ภิกษุ ซึ่งเรามีความนอบน้อมต่อท่านเหมือนกับท่านเป็นพระอริยสงฆ์

เพราะฉะนั้นจิตใจของคนที่จะถวายสังฆทาน ต้องเป็นผู้ที่มีปกติมีจิตใจนอบน้อมต่อสงฆ์ เพราะเห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่ได้บวชและก็พยายามประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย ท่านจะประพฤติได้หรือไม่ได้ นั่นเป็นเรื่องส่วนตัวของท่าน

แต่ว่าโดยฐานะที่ท่านได้สืบทอดพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงวางพระวินัยบัญญัติไว้ เพราะฉะนั้นเราก็มีความนอบน้อมต่อท่านเสมอกับท่านเป็นพระอริยบุคคล ขณะนั้นจิตใจของเราจะบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่อย่างนั้นเราก็จะดูว่า พระรูปนี้ก็แปลก ๆ ทำอะไรก็ไม่ทราบ ใจของเราที่จะมีศรัทธา ก็เลยไม่มีศรัทธา

แต่พระก็คือผู้ที่บวชในพระศาสนา ท่านจะดีจะชั่วเป็นเรื่องของบุคคล ท่านไม่สามารถจะทำให้ศรัทธาของเราด้อยลง เพราะเหตุว่าเรามีความมั่นคงต่อพระศาสนา เพราะฉะนั้นเรามีความนอบน้อมต่อพระภิกษุเสมอกับท่านเป็นพระอริยบุคคล จิตของเราไม่หวั่นไหวเลย เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ได้ไปทำเพราะเราหวังผลมาก แต่เราทำด้วยความนอบน้อม

แต่ตรงกันข้ามคนที่ไม่มี ความเข้าใจ อยากจะได้ผลของสังฆทาน เลยทำสังฆทานโดยไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นจิตใจของเขามุ่งหวังแต่ผล ขณะนั้นก็ เป็นโลกะ ผลก็ต้องน้อย เพราะว่าเป็นอกุศล ไม่ใช่กุศล

กรรมชักนำให้เกิด

ระหว่างที่มีชีวิต เราก็ยังไม่ว่าเรารู้เลยว่าเราได้รับผลของกรรมตอนไหน แต่ถ้าเราศึกษาธรรมเราจะทราบได้ว่า เราได้รับผลของกรรมตอนเกิด เราเลือกไม่ได้ว่า เราจะเกิดที่ไหน

แล้วแต่กรรม จะทำให้เกิดเป็นหญิง หรือจะทำให้เกิดเป็นชาย จะทำให้มีมารดาบิดา ครอบครัวยุคใด พี่น้องเพื่อนฝูงอย่างไร นี่ก็คือ กรรมทำให้เกิด

และระหว่างที่มีชีวิตอยู่ เราไม่รู้เลยว่า ขณะนี้เราได้รับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กรรมสร้างทางของกรรมให้เรารับผล คือ เห็น ขณะที่เห็นสิ่งที่สวย ๆ งาม ๆ เป็นผลของกุศล ขณะที่ได้ยินเสียงที่น่าฟัง เป็นผลของกุศล ขณะที่ได้กลิ่นหอม กลิ่นดี ๆ เป็นผลของกุศล ขณะที่ลิ้มรสอร่อย เป็นผลของกุศล ขณะที่กระทบสัมผัสสิ่งที่ดีสบาย เป็นผลของกุศล

เพราะฉะนั้นเราไม่รู้เลยว่า กรรมทำให้เกิดและกรรมก็ทำให้มีจักขุปสาท โสตปสาท ซึ่งมันเหมือนกับมีเอง ความจริงมันไม่ใช่มีมาเอง กรรมทำให้รูปนี้เกิดขึ้น เพราะที่ตัวของเรามีรูปที่เกิดจากกรรมก็มี รูปที่เกิดจากจิตก็มี รูปที่เกิดจากอตุ ความเย็นความร้อน อุณหภูมิต่างๆ ในร่างกายก็มี รูปที่เกิดจากอาหารที่เรารับประทาน อาหารบางชนิดก็ให้โทษ บางชนิดก็เป็นประโยชน์

กุศลทุกชนิดอุทิศได้

เพราะฉะนั้นขณะใดก็ตามที่เป็นกุศล สำเร็จแล้ว อุทิศได้ทั้งหมด ทุกอย่าง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นั้นว่า พร้อมที่จะอุทิศไหม เพราะว่าอย่างเราสนทนาธรรมกัน เวลาที่จบแล้ว เราก็อุทิศส่วนกุศลได้ กุศลทั้งหมดให้เถอะ คนอื่นเต็มใจรับ ที่เต็มใจรับไม่ได้หมายความว่ารับเป็นวัตถุ แต่ว่ารับโดยอนุโมทนาในคุณความดีที่คนอื่นกระทำ

ถ้าใครทำสิ่งที่ไม่ดีไม่มีใครอนุโมทนา ตามหน้าหนังสือพิมพ์ หรือข่าววิทยุ ซึ่งเป็นเรื่องทั้งหลายที่ไม่ดี ไม่มีใครอนุโมทนาเลย แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ดีแล้ว แม้นิด แม้หน่อย การช่วยเหลือคนอนาถา หรือว่าคนบาดเจ็บ หรือว่าอะไรก็ตามแต่ ทั้งหมดซึ่งเป็นสิ่งที่ดี แม้แต่คนไข้ เราทำให้คนไข้รู้สึกสบายขึ้นมาด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ด้วยจิตใจที่อยากให้เขาเป็นสุข ขณะนั้นก็เป็นกุศล

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า กุศลทั้งหมดทุกคนเต็มใจรับ คือ พร้อมที่จะรับด้วยจิตใจที่อนุโมทนา เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผู้ที่สิ้นชีวิตแล้ว และก็สามารถที่จะล่วงรู้ เขาเกิด

อนุมโทนา ขณะนั้นจิตเขาเป็นกุศล ที่ว่าอุทิศนี้ไม่ได้หมายความว่าส่งให้ แต่หมายความว่า ให้เขา^{รู้}และอนุมโทนา ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้นั้นเองว่า จะอนุมโทนาหรือไม่อนุมโทนา เพราะฉะนั้นกุศลทุกชนิดอุทิศได้

ชีวิตของเราแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่าแบ่งชีวิตเราเป็น ๒ ส่วน คือ จิตที่เป็นวิถิจิตกับจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต วิธีที่จะรู้จิตในชีวิตประจำวันของเราก็คือว่า แบ่งจิตออกเสียก่อนเป็นส่วนใหญ่ ๆ ๒ ส่วน คือ จิตที่ไม่ใช่วิถิจิตกับจิตที่เป็นวิถิจิต

ถ้าเรา^{รู้}เรื่องตัวเราเองมาก ๆ เรา^{ก็}จะได้ทราบว่า เป็นความจริงอย่างนั้น เพราะเหตุว่า จิตที่ไม่^{รู้}อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะมี ๓ ขณะ คือ ขณะเกิด ปฏิสนธิ ช่วงขณะแรกที่ปฏิสนธิ ไม่เห็นโลกนี้เลย ไม่^{รู้}เลยว่า โลกนี้เป็นอย่างนี้ มีแสงสี มีเสียง มีกลิ่น มีรสอย่างนี้ เราเกิดที่ไหน ตอนนั้นเรา^{ก็}ไม่^{รู้} และ^{ก็}ยังไม่เห็นโลก เพราะว่าโลกนี้ยังไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้นขณะแรก เป็นจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต

และจิตที่ไม่ใช่วิถิจิตอีก^{ก็}คือ ขณะที่เป็นภวังค์ ดำรงภพชาติ หลับสนิท ขณะนั้น^{ก็}ไม่ใช่วิถิจิต อีกขณะหนึ่ง^{ก็}คือ ขณะจุติ คือ ขณะสิ้นชีวิต

เพราะฉะนั้นมีจิต ๓ ประเภทที่ไม่ใช่วิถิจิต คือ ขณะปฏิสนธิเกิดขึ้นขณะแรก และขณะที่เป็นภวังค์ดำรงภพชาติ ระหว่างที่ยังไม่เห็น ยังไม่ได้ยิน ยังไม่คิดนึกใด ๆ ทั้งสิ้น

แล้ว^{ก็}ขณะสุดท้าย คือ ขณะที่จะจากโลกนี้ ^{ก็}เป็นจิตซึ่งไม่ใช่วิถิจิต นอกจากนั้นแล้วเป็นวิถิจิตทั้งหมด คือ จะต้องอาศัยทางหนึ่งทางใดเกิดขึ้น เห็น หรือได้ยิน หรือได้กลิ่น หรือลิ้มรส หรือ^{รู้}สิ่งที่กำลังกระทบสัมผัส หรือคิดนึก

ชาวพุทธฟังพระธรรมเพื่ออะไร

เพราะฉะนั้นพุทธศาสนิกชนฟังพระธรรม นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะอะไร ต้องมีเหตุผลด้วยว่า ฟังทำไม ฟังเพราะเหตุว่า เคารพนับถือในพระปัญญาคุณ ในพระบริสุทธิคุณ ในพระมหากรุณาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ้าเราจะนับถือใครหมายความว่า เราต้องรู้จักคนนั้นอย่างดีพอที่จะกล่าวได้ว่า เรานับถืออย่างแท้จริง ถ้าเรายังไม่รู้ว่าคนนั้นเป็นใคร มีคุณความดีมากมายสุดประมาณสักแค่ไหน ความนับถือของเราก็เพียงแต่นับถือ เพียงนับถือ หรือว่านับถือเพียงปาก หรือความคิด หรือใจ แต่ยังไม่ประจักษ์แน่แท้ในคุณความดีของบุคคลนั้น

เพราะฉะนั้นแม้แต่การที่พุทธศาสนิกชนมีกิจ ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นชาวพุทธแล้วไม่ต้องทำอะไร สบาย ๆ ถ้าอย่างนั้นเป็นอะไรก็ได้ เป็นชาวอะไรก็ได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นที่จะเป็นชาวพุทธจริง ๆ ก็คือว่า ต้องฟังพระธรรมให้เข้าใจ จึงสมควรที่จะได้ชื่อว่า เรานับถือในพระปัญญาคุณ

เพราะว่าถ้าบอกว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระปัญญา ปัญญาของพระองค์ตรัสรู้อะไร ถ้าไม่ศึกษา ไม่มีทางที่จะรู้เลยว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสคำใดคำนั้นไม่เป็นสอง คือ ไม่มีการที่จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเลย เพราะเหตุว่าไม่ใช่ความคิดของคนที่เพียงเดา หรือพิจารณาด้วยเหตุผลว่า ธรรมต้องเป็นอย่างนี้ ถูกต้องเป็นอย่างนี้ ผิดต้องเป็นอย่างนั้น

แต่เป็นการประจักษ์แจ้งด้วยพระปัญญา สามารถที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ จึงตรัสว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

ผลของกรรมเป็นอนิจนิตยไม่ควรคิด

คำว่า “อนิจนิตย” จินตะ หมายถึงคิด อะ แปลว่า ไม่ เพราะฉะนั้นหมายความว่า ธรรมที่ไม่ควรคิด เพราะเหตุว่าไม่ใช่วิสัยของผู้คนจะรู้ได้ เช่น เรื่องกรรม เราไม่สามารถ

จะรู้ได้เลยว่า ชาติก่อนเราทำกรรมอะไรมาแล้ว เราถึงได้มาเกิดเป็นคนนี้ และชาตินี้ต่อไปเราจะไปเกิดเป็นอะไร ก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้

เพราะฉะนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรคิด ในเมื่อมีสภาพธรรมปรากฏให้รู้ ให้เข้าใจ แทนที่จะไปคิดถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้ว หรือสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็อบรมปัญญาที่จะรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะเหตุว่าอยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ อะไรก็ตามที่อยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ ก็ควรรู้ ควรคิด แต่อะไรซึ่งคิดแล้ว เราไม่มีปัญญาถึงขั้นที่จะรู้อย่างนั้นได้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรคิด

เพราะฉะนั้นเรื่องกรรม ก็ไม่ใช่เรื่องที่เราจะควรคิด เรื่องวิบากคือผลของกรรม ซึ่งทุกคนทำมาแล้ว กรรมเป็นสิ่งที่ได้กระทำแล้ว และทุกวันนี้เราก็กัมภีรับผลของกรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เห็นขณะนี้ ให้ทราบว่าเป็นผลของกรรม ได้ยินขณะนี้ ก็เป็นผลของกรรม จะได้กลิ่น ลิ้มรส จะได้ลามา ก็เป็นผลของกรรม จะสุข ก็เป็นผลของกรรม จะทุกข์ ก็เป็นผลของกรรม จะเสื่อมลามก ก็เป็นผลของกรรม จะได้คำสรรเสริญ หรือนินทา ก็เป็นผลของกรรม แต่ไม่รู้ว่ วันไหนกรรมไหนจะให้ผล ขณะนี้เรานั่งอยู่ที่นี้ กำลังได้รับผลของกรรมนี้ แต่พวงนี้หรือต่อไปจะได้รับผลของกรรมอะไรก็ไม่ทราบ

เพราะฉะนั้นเมื่อไม่รู้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรจะต้องคิด ไม่อย่างนั้นวันนี้เราก็ต้องมานั่งคิดเดี๋ยวนี่ว่า พวงนี้เราจะได้รับผลของกรรมอะไร จะมาทางตา หรือทางหู เย็นนี้ จะต้องได้รับผลของกรรมอะไร ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ เมื่อรู้ไม่ได้ ก็เป็นอนิจนัตย คือ ไม่ควรคิด

...ไม่ถูกใครหลอกถ้ามีปัญญา

เพราะฉะนั้นก็ไม่มีอะไรที่สำคัญมากมายที่เราจะต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน สิ่งที่สำคัญ คือ การอบรมเจริญปัญญาให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ถูกใครหลอก เอาสิ่งที่ไม่จริงมาบอกว่าจริง ซึ่งในพระธรรมได้อุปมาไว้ไพเราะมากกว่า คนตาบอด แสงงหาผ้าขาว ก็มีคนหนึ่งซึ่งเอาผ้าดำไปให้เขา แล้วบอกว่านี่ผ้าขาว คนตาบอดนั้นก็แสนจะดีใจ คิดว่าตัวได้ผ้าขาว ความจริงก็เป็นผ้าดำ

เพราะฉะนั้นคำสอนที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง แล้วเราหลงเชื่อ เราก็คิดว่าสิ่งที่เราเชื่อเป็นความถูกต้อง หรือว่าเป็นพระธรรมที่ทรงแสดง แต่ต่อเมื่อไรที่เราตาดี เราก็รู้

ว่านี่ผ้าดำไม่ใช่ผ้าขาว เราก็รู้ถูกต้องตามความเป็นจริงว่าสิ่งนั้นไม่ถูก แต่ต้องอาศัยการฟัง เพราะว่าคำว่า “สาวก” คือ ผู้ฟัง สาวกโก คือ ผู้ฟัง ถ้าไม่ฟัง ไม่มีทางที่เราจะคิดเองได้

ผู้แสวงหาสัจธรรม

ผู้ที่แสวงหาความจริง คือ สัจธรรม ผู้นั้นไม่ต้องการของหลอก ของลวง ของเท็จ ผู้ที่แสวงหาสัจธรรมต้องการความจริง แล้วรู้ว่าความจริงนั้นต้องมีเหตุผล และก็ต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ โดยเฉพาะถ้าเป็นคำของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งหมดต้องเป็นเรื่องละ ถ้าเรื่องอะไรก็ตามเพื่อได้ นั้นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ฟังธรรมแล้วจะได้อะไร นั้นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทราบได้เลย ละทั้งหมด ตั้งแต่ฟัง ละความไม่รู้ ละความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ละความไม่มีเหตุผล ให้เข้าใจในเหตุผล ให้เข้าใจความจริงของสภาพธรรมอย่างถูกต้อง นั้นจึงจะเป็นคำสอน แต่ถ้าไปแล้วจะได้ นั้นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่

เคยมีคนที่เขาไปหาบางท่าน ที่ท่านก็ไขว่คว้าหาสายสร้อย นาฬิกา อะไรต่ออะไร มาให้สารพัดอย่าง ถ้าไปถามผู้นั้น บอกว่าเราไม่ได้ต้องการเลย ไม่ว่าจะเป็นแก้วแหวนเงินทอง ไม่ได้มีความต้องการในสิ่งนั้น ขอฟังธรรมที่จะทำให้ไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้นได้จริง ๆ ให้ดับโลภะหมดเป็นสมุจเฉท ท่านผู้นั้นจะสอนได้ไหม ในเมื่อท่านคว่าอะไรต่ออะไรมาให้ ก็แสดงว่าท่านเห็นว่า คนนั้นยังมีโลภะ มีความต้องการ

แต่คนที่ต้องการปัญญาจริง ๆ ไม่ได้ต้องการอะไร แม้แต่จะนิพพานก็ไม่ได้ต้องการ ต้องการความรู้ ความเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าจะเพิ่มขึ้น จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง เรื่องนิพพานไม่ต้องห่วง ต้องถึง ถ้าเป็นผู้ที่เดินทางที่ถูก

สมถภาวนาต้องมีปัญญาก่อนจะไปปฏิบัติ

อีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าทำสมาธิแล้วจะได้บุญ ถ้ายังไม่รู้ว่าบุญ คือ หนะไหน จะไม่รู้เลย ก็ยังคงเป็นโมหะ ในวิสุทธิมรรคมีการอบรมเจริญภาวนา และก็มีอารมณ์ของ สมถภาวนา ๔๐ อย่าง เริ่มต้นด้วยกสิณ คือ การที่เอาดินมาทำเป็นวงกลม แล้วก็เพ่งดู เพื่อที่จะให้จิตสงบ คนที่อ่านวิสุทธิมรรคทำตามนั้น แต่ผลก็คือว่า ไม่มีปัญญา หรือไม่มี ความเข้าใจ ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า จิตขณะที่สงบต่างกับขณะที่ไม่สงบอย่างไร ในขณะนี้ เพราะเหตุว่าจิตเกิดดับสลับเร็วมากจนยากที่จะรู้ได้ว่า จิตที่สงบนั้นต่างกับจิต ที่ไม่สงบ ขึ้นนี้ต้องมีก่อน ในการทำสมาธิที่เป็นสัมมาสมาธิ

แต่ถ้าไม่มีการระลึกรู้สภาพของจิตเลย ไม่มีความต่างกันเลย มีแต่ความต้องการ เหมือนเดิม เพียงแต่ย้ายสิ่งที่ถูกต้องการเท่านั้นเอง ก่อนจะทำสมาธิก็อาจจะต้องการ อาหารอร่อย ต้องการเสียงเพราะ ๆ ต้องการฟังเพลง นั่นคือก่อนสมาธิ แต่พอทำสมาธิ ก็ไม่ต้องการรูป ไม่ต้องการเสียง ไม่ต้องการกลิ่น ไม่ต้องการรส แต่ต้องการใจสบายๆ ที่ ไม่กังวล ไม่เดือดร้อน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่คิดมาก ไม่ห่วงใย ก็เลยคิดว่า ขณะนั้นเป็นกุศล

แต่ความจริง ขณะที่กำลังพอใจสิ่งใดก็ตาม ขณะนั้นเป็นอกุศล เป็นความติด ข้อง เป็นลักษณะของโลภะ เพราะฉะนั้นจึงต้องศึกษาอย่างละเอียดในความต่างกันของ อกุศลจิตกับกุศลจิต

และอย่าเป็นผู้ที่เชื่อง่าย แต่เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งสติสัมปชัญญะที่นี้ก็คือ ปัญญา ต้องมีปัญญาพร้อมสติ ที่จะรู้ลักษณะของจิตที่กำลังเกิดดับเป็นอยู่ในขณะนี้ ผู้ที่จะอบรมเจริญกุศลขึ้นความสงบของจิต ที่จะให้จิตตั้งมั่นคงเป็นสมาธิ ต้องมี สติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า ลักษณะของกุศลจิตต่างกับอกุศลจิต แล้วก็เจริญกุศลยิ่งขึ้น จิตสงบยิ่งขึ้น อย่างนั้นจึงจะเป็นกุศล

กุศลเป็นเรื่องละ หรือเรื่องได้

กุศลเป็นเรื่องละ ไม่ใช่เรื่องได้ นี่ก็ต่างกันแล้ว กุศลคือขณะที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ จึงเป็นกุศล แต่ขณะที่ต้องการ ขณะนั้นจะไม่ใช่กุศลเลย

นี่เป็นเรื่องละเอียดที่ต้องแยก แม้แต่ในขั้นของการฟัง ลักษณะของโลภะ ความติดข้องต้องการไปหมดทุกอย่าง ต้องการแม้กุศล ถ้าถามใคร ๆ ดู จะบอกว่าอยากได้กุศล หรือจะพูดอีกแบบ คือ อยากได้บุญ ทำไมเอาของไปถวายพระ ก็อยากได้บุญอะไร ๆ ก็อยากได้บุญ โดยที่ไม่ทราบ จนกระทั่งถามว่า ทำอย่างนี้เป็นบุญไหม คือไม่รู้จักบุญ แต่อยากได้บุญ และคิดว่าที่ทำไปนั้น เป็นบุญ

นี่ก็แสดงให้เห็นถึงความละเอียดที่จะต้องสะสมตั้งแต่ขั้นต้น ให้เข้าใจจริง ๆ ว่าบุญ คือ จิตที่ดีงาม จิตที่ดีงามก็คือ ขณะที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ไม่มีอกุศลใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ทุกอย่างหมด ขณะที่จิตใจสะอาดประกอบด้วยสภาพจิตที่ดี ขณะนั้นถึงจะเป็นกุศล หรือเป็นบุญ

เพราะฉะนั้นถ้ามีการอยากได้ ขณะที่อยากได้ สภาพที่กำลังอยากได้ ไม่ใช่บุญ เพราะฉะนั้นจะกล่าวว่า ได้บุญ จะได้บุญ แล้วก็ทำ เพราะต้องการได้บุญ ขณะนั้นเป็นอกุศลแน่นอน จะเป็นบุญไปไม่ได้

วันหนึ่งๆ คิดด้วยกุศลมาก

เข้าใจความคิดใหม่ว่า เพียงคิด คิดด้วยโลภะ ไม่ต้องอะไรเลย พຼ່ງนี้วันศุกร์แค่คิดอย่างนี้ จิตอะไรคิด เพราะว่าจิตใจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ แยกอย่างนี้ได้ กุศลกับอกุศล จิตที่เป็นกุศล คือ จิตที่ดีงาม คิดไปในเรื่องทาน ในเรื่องศีล ในเรื่องการช่วยเหลือคนอื่น ในเรื่องการทำตนให้เป็นประโยชน์ ในเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ขณะนั้นเป็นกุศลจิต แต่นอกจากนั้นแล้วเป็นอกุศล คือ คิดด้วยโลภะ หรือคิดด้วยโทสะ คิดด้วยความติดข้อง

ถ้าไม่มีเรื่องในใจสักเรื่องหนึ่ง เราคงจะไม่คิดว่า พรุ่งนี้วันศุกร์ หรือว่าถ้าเกิดคิดขึ้นมาว่า “บางลำพู” ก็คงจะมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้เราต้องคิด “บางลำพู” จะไปซื้อของที่นั่น หรือว่าจะไปธุระ หรือว่ามีเหตุการณ์ที่จะต้องเกี่ยวกับค่านั่น มิฉะนั้นแล้ว ค่านั่นก็คงจะไม่เกิด หรือว่าไม่มีจิต ที่คิดถึงค่านั่น

ให้ทราบว่า แม้ความคิดของทุกคน ไม่มีใครไปบังคับ ความคิดเกิดขึ้น เราถึงได้รู้ว่า ขณะนั้นคิดเรื่องนี้ แต่มีสภาพ มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้ความคิดเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ขณะที่คิดในแต่ละวัน ที่ไม่เป็นไปในเรื่องทาน ไม่เป็นไปในเรื่องศีล ไม่เป็นไปในเรื่องของ การเจริญกุศลแล้วละก็ ถ้าจิตใจไม่ขุ่นมัว ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิตที่คิด เป็นจิตที่ติดข้อง จึงคิดเรื่องนั้น เวลาที่ดูโทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือพิมพ์ คิดหรือเปล่า คิดไหม คิด

นี่ก็แสดงให้เห็นว่าที่จะไม่คิดนั้น ไม่มีเลย เวลาที่ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ ไม่ดูโทรทัศน์ คิดหรือเปล่า ก็คิดอีก เพราะฉะนั้นความคิดของเราวันหนึ่ง ๆ เป็นอกุศลมาก

เหมือนรู้ใจผู้อื่น...แต่ไม่ใช่

ทุกคนบอกว่า รู้จักใจของคนอื่น เหมือนกับรู้จักใจเขาจริง ๆ เพียงแต่ว่าสังเกตดู จากอาการกิริยาภายนอก ใจของตัวเองก็ยังไม่รู้ แล้วจะไปรู้ใจของคนอื่น คิดดูว่าไกล ไหม หรือว่าบางคนอาจจะชินต่อการเดา เป็นนักเดา นักวิพากษ์วิจารณ์ บอกได้เลยว่า จิตคนนี้เป็นอย่างนั้น พูดอย่างนี้ ใจเขาเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น

แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่เจริญสติ ระลึกรู้จิตของตนเองก่อน ไม่สามารถที่จะรู้ความละเอียดของจิตของคนอื่นได้ว่า กายหรือวาจาที่กล่าวออกไปนั้น ด้วยจิตประเภทใด แต่เพราะเป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ รู้สภาพจิตของตนเอง สามารถที่จะรู้ได้ว่า การเคลื่อนไหวทำอย่างนี้เป็นเพราะอกุศลจิต หรือว่าการเคลื่อนไหวกระทำอีกอย่างหนึ่ง เป็นเพราะกุศลจิต

ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะ เพียงเรียนจากตำราว่า ถ้าฟังธรรมก็เป็นกุศล ถ้าสวดมนต์ก็เป็นกุศล แต่ลองคิดจริง ๆ ว่า เวลาสวดมนต์บางทีก็ง่วง บางทีก็สวดเร็ว ๆ ให้จบ บางทีเสียงอื่นก็ดังแทรกมา แล้วก็ตกใจ ขณะที่ตกใจจะเป็นกุศลได้อย่างไร ก็ไม่เป็น

เพราะฉะนั้นในการกระทำแต่ละอย่าง จะมีจิตหลายประเภทที่เกิดดับสลับกัน

อยากหลอกตัวเองหรือจะรู้ความจริง

อยากจะหลอกตัวเองต่อไป หรืออยากจะรู้ความจริง รู้จักตัวเองขึ้นให้ถูกต้อง วันนี้ตัดดวงวัดอกุศลไม่ได้เลยว่ามีมากสักเท่าไร เพราะมากจริง ๆ ช่วงเวลาที่ฟังธรรมเป็นกุศล และขณะอื่นเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิต สำหรับคนซึ่งสะสมกุศลมามาก วันหนึ่งกุศลมีโอกาสดังกล่าวได้บ่อย แต่ไม่ใช่หมายความว่ามากเท่าอกุศล

เพราะเหตุว่า ทันทิที่ลืมนตาภิโณกะแล้ว จะให้บอกอย่างไร ถ้าเป็นพระอรหันต์ ลืมนตาแล้วไม่มีหรรณโณกะ แต่เมื่อไม่ใช่เป็นพระอรหันต์ ก็ต้องยอมรับตามความเป็นจริง การที่จะรักษาโรค ก็ต้องรู้สมุฏฐานของโรค ถ้าไม่รู้สมุฏฐานแล้วจะละอย่างไร

คนที่ไม่ปัญญารู้ความจริง ไม่มีทางที่จะดับทุกข์ หรือว่าดับกิเลสได้เลย เมื่อมีกิเลสก็ยังไม่รู้ว่าเป็นกิเลส แล้วจะละกิเลสได้อย่างไร แต่ผู้รู้จักกิเลส สามารถที่จะละกิเลสได้ เพราะรู้ว่ากิเลสเป็นอย่างไร ถ้ารู้ตัวเองว่าเป็นคนไม่ดี แล้วก็จะได้ดี แต่คิดว่าตัวเองดีแล้ว พอแล้ว ก็ต่างกันใช่ไหม ถ้าใครเขาบอกเราว่า ไม่ดี เราจะรับไหมว่า จริง ถูก ไม่ดีจริง ๆ เพราะตั้งแต่ลืมนตา ก็เป็นอกุศลมายะยะแล้ว

ความเข้าใจถูกเป็นปัญญา

ความเข้าใจถูกซึ่งเป็นปัญญา คือ เข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา เป็นตัวตน ให้ประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า แท้ที่จริงแล้วเหมือนกำมือที่ว่างเปล่า คือพิจารณาแล้วไม่มีอะไรที่เป็นเรา หรือเป็นของเราจริง ๆ ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีอากาศธาตุ ช่องว่าง แทรกคั่นอยู่โดยละเอียดยับ พร้อมที่จะแตกทำลายกระจายกระจัดกระจายเป็นผงธุลีเมื่อไรก็ได้ ขณะไหนก็ได้ นี่คือนั่นซึ่งเราเคยยึดถือว่าเป็นคัว เป็นตา เป็นแขน เป็นขาของเรา แต่ความจริงแล้วก็เหมือนกับกองดิน ซึ่งมีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ รูปไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอก ไม่ต่างกันเลย แข็งที่นี้กับแข็งที่ตัว หรือแข็งที่ไหน ๆ ก็คือ

ลักษณะที่แข็ง เป็นธาตุแข็ง เย็นหรือร้อนที่ไหนก็ตาม ก็คือลักษณะที่เย็นหรือร้อน แต่พอมาอยู่ตรงส่วนซึ่งมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น เราก็เลยยึดถือว่านี้เป็นกาย หรือว่าเป็นของเรา

แต่ความจริงตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าก็มีสมุฏฐานให้เกิด ว่างรูปกลุ่มใดประภทใดเกิดเพราะกรรม รูปกลุ่มใดประภทใดเกิดเพราะจิต รูปกลุ่มใดประภทใดเกิดเพราะอาหาร รูปกลุ่มใดประภทใดเกิดเพราะอุตุ คือ ความเย็นความร้อน

เพราะฉะนั้นก็มีสมุฏฐานทุกอย่างสำหรับทุกสิ่งที่เกิด ไม่มีใครไปบันดาลและก็ไม่เป็นของใครด้วย เสียงที่ดับไปแล้วเป็นของใคร ได้ยินที่ดับไปแล้วเป็นของใคร ก็เป็นเพียงชั่วขณะจิตที่เกิด แล้วก็ดับ เกิด แล้วก็ดับ ตามเหตุตามปัจจัยที่สะสมมา ทำให้มีบุคคลิก หรือว่าเป็นแต่ละบุคคลตามการสะสม แต่ก็คือ จิตแต่ละขณะ ซึ่งเกิดดับสืบต่อกันนั่นเอง

อันตรายที่สุดคือคลุกคลีกับความเห็นผิด

อดิศักดิ์ คุณวีณาบอกว่า คุณวีณายังไม่สามารถที่จะเลิกคลุกคลีด้วยหมู่คณะได้ ต้องคลุกคลี วัน ๆ อยากจะเพลิดเพลิน พระพุทธเจ้าบำเพ็ญบารมีมา ๔ อสงไขยแสนกัป เพื่อสอนภิกษุไม่ให้คลุกคลีด้วยหมู่คณะ

วีณา คุณอดิศักดิ์ขา เราก็ยังเป็นปุถุชน เรายังมีเพื่อนบ้าน มีมิตรสหายอะไรอย่างนี้ มันก็ธรรมดา แต่วีณาเลิกมาตั้งเยอะแล้วนะคะ

อดิศักดิ์ ก็ค่อย ๆ

สุ. ที่นี้ความคลุกคลีคืออะไรคะ ถ้าพูดถึง ก็ควรจะเข้าใจให้ชัดเจนด้วยความคลุกคลี

วีณา ก็คบหาสมาคมใช่ไหมคะ

สุ. คบหาสมาคม แล้วก็ให้ละความคลุกคลีอะไรคะ

วีณา ละอกุศล ละความที่ไปที่มาที่จะเกิดอกุศล

สุ. ก็คงจะยาก มีใครบ้าง ที่ไม่มีอกุศล ไปไหนก็ไปด้วยอกุศลกันทั้งนั้น ไม่มีโลกะจะไปไหนที่นั่น ๆ ก็ไม่ไป แต่อันตรายที่สุด คือ คลุกคลีกับความเห็นผิด อันนี้สำคัญมาก

วิณนา กราบขอบพระคุณค่ะ

นิภัทร ถ้าเรายังอยากจะฟังคนอื่นพูดเพื่อจะรู้ว่าเขาเห็นผิดอย่างไร อีกหน่อยเราก็จะเป็นอย่างเขาละครับ แน่นนอนเหลือเกิน เพราะว่าความเข้าใจของเราไม่มั่นคง ยังอยากฟังอยู่ ยังอยากฟังเขาจะพูดอะไร หนัก ๆ เข้า เพราะความเข้าใจของเรามันยังไม่มั่นคง มันยังลังเลอยู่ ยังไม่แน่นอนหนານี้ละ โอกาสที่จะเป็นอย่างเขามีแน่นอนครับ

ไม่มีใครทำเรา เราทำเอง

นิภัทร ผมอยู่คนที่ ๔ ครับ ผมได้สติขึ้นมาเพราะว่าผมกำลังจะโกรธให้ใครต่อใครเยอะเยอะเลย ท่านอาจารย์ท่านบอกว่า ให้อดทน ให้มีขันติ คือ เราคิดจะโกรธคนอื่น เป็นการโกรธคนอื่นจริง ๆ หรือเปล่า เราโกรธตัวเราเองหรือเปล่า เราคิดของเราเองแล้วก็โกรธเอง คนอื่นที่ว่า ทำให้เราโกรธ เขาไม่รู้เรื่องเลย เขาหลับปุ๋ยสบาย หรืออะไรก็แล้วแต่เถอะ เพราะฉะนั้นก็อย่าลืมนะว่าเราคิดไม่ดีเมื่อไร คิดโกรธเมื่อไร คิดโลภเมื่อไร เราอย่าไปเพิ่งถึงคนอื่นครับ ให้มองดูตัวเอง เป็นความคิดของเรา เกิดที่เรา แล้วเรายังจะไปเที่ยวโยนไปให้คนอื่นรับ ว่าเป็นคนนั้นทำไม่ดี คนนี้ทำไม่ดี หรืออะไรต่ออะไรนี้ มันเป็นเรื่องของเราที่ไม่ดีเอง เพราะจิตเป็นอกุศล

แทนที่จะไปโทษตัวเองก็ไปโทษคนอื่น มันเสียหายนะครับ ผมได้ฟังแล้วผมก็ละอายใจ ผมจะโกรธคุณสุวรรณสักหน่อยพาไปพักได้ โรงแรม... โรงแรมไม่มีมุ้งลวด เปิดหน้าต่างก็ไม่ได้ คุณสุวรรณเขาก็ใจดี เขาก็หัวกอดอันเดียวกัน เขาว่าไม่เอา ๆ พักที่นี่ไม่ได้ ไปพักที่อื่น เขาย้ายกันครับ เมื่อคืนย้ายโรงแรม อันนี้ก็เพราะเราทะเลาะเองไม่ได้ครับ อะไร ๆ ที่จะเกิดกับเรานะ ก็เป็นเพราะเราทำมาทั้งสิ้น เราจะไม่ถึงคนโน้น นี่ถึงคนนี้ เราทำมาเองทั้งหมด เราจะได้อะไร เราจะมีอะไร เราทำมาทั้งนั้น

คำว่า .. ปฏิบัติธรรม

บุษกร ท่านอาจารย์คะ แล้วคำว่าปฏิบัติธรรมความหมายถึงอย่างไรคะ

สุ. ก่อนปฏิบัติ มีไหมคะ หรือพอถึงก็ปฏิบัติเลย

บุษกร ก่อนปฏิบัติ คือ หนุยังไม่เข้าใจคำว่าปฏิบัติธรรมเลย

สุ. แล้วเข้าใจปริยัติไหม

บุษกร เข้าใจค่ะ

สุ. ปริยัติคืออะไร

บุษกร ก็ต้องฟังให้เข้าใจ

สุ. ขณะที่กำลังเข้าใจ กำลังรู้ลักษณะด้วยสติสัมปชัญญะ และเข้าใจความจริงที่กำลังเกิดดับหรือเปล่า

บุษกร ยังไม่เข้าใจถึงขั้นการเกิดดับ

สุ. เพราะฉะนั้นก็เป็นปริยัติไม่ใช่ปฏิบัติ

บุษกร แล้วที่กล่าวคำว่า “ปฏิบัติธรรม” ก็ยังไม่ใช่ที่ปุณฺณจะกล่าวถึงคำนี้ได้ ใช่ไหมคะ

สุ. ต้องเข้าใจว่าทั้งหมดเป็นธรรม ถ้าเข้าใจว่าธรรมแล้ว ไม่มีเราปฏิบัติ แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ ขณะนี้สภาพธรรมมีแน่นอน กำลังปรากฏ ฟังเพื่อให้เข้าใจลักษณะที่ปรากฏจริง ๆ ว่า เป็นธรรมแต่ละลักษณะ กำลังเข้าใจเรื่องราว อย่างขณะนี้ จิตเห็น ก็เห็น เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ๆ ไม่ได้รู้ตรงสภาพธรรม หรือสภาพที่เป็นธาตุรู้ที่เห็น เป็นธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเพียงเห็น อาการเห็น สภาพที่กำลังเห็น มี ขณะนั้นจะรู้ได้ว่าไม่ใช่เราที่กำลังรู้ตรงนั้น แต่เพราะสติเกิดจึงรู้ตรงนั้น ทั้ง ๆ ที่ขณะนี้ก็มีจิตที่กำลังเห็นเกิดดับ แล้วแต่ว่าสติสัมปชัญญะจะเกิด ก็รู้ตรงลักษณะนั้น พร้อมด้วยปัญญาที่เริ่มเข้าใจถูกหรือเปล่า นั่นคือ หนทางถึงสภาพธรรม ถึงความจริงของธรรม

ปฏิบัติ ปฏิ เพาะ ปัตติ แปลว่า ถึง ถึงด้วยสติสัมปชัญญะ และปัญญาที่เข้าใจถูก เห็นถูก ในลักษณะของสภาพธรรมนั้น นอกจากนั้นแล้วไม่ใช่ปฏิบัติ ขณะกำลังฟังแล้วไม่รู้ตรงลักษณะสภาพธรรม ก็ไม่ใช่ปฏิบัติ

บุษกร ขณะฟังก็เข้าใจในขั้นการฟังค่ะ

สุ. ค่ะ ไม่ใช่ปฏิบัติ

บุษกร ถ้าสะสมการฟังก็เข้าใจขึ้นเรื่อย ๆ

สุ. ค่ะ จนกว่าเมื่อไรสติสัมปชัญญะเกิด ปฏิบัติกิจ คือ ถึงลักษณะหนึ่งที่เป็นจริงในขณะนี้ ด้วยความเข้าใจถูกต้อง ไม่ใช่สงสัยว่า รู้หรือเปล่า

บุษกร เข้าใจขึ้นค่ะ อาจารย์ค่ะ แต่ก็ยังไม่ถึงขนาดที่ว่า จะรู้ถึงมากค่ะ

สุ. คงไม่มีใครคิดว่า ใครจะถึงเพียงขั้นฟัง ใช่ไหมค่ะ

บุษกร ขอบพระคุณอาจารย์ค่ะ

กุศลทุกประการควรทำในชาตินี้

ทุกท่านทราบเรื่องความไม่แน่นอนของชีวิต ทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นอาจจะเกิดขึ้นอีกอย่างกะทันหัน แม้แต่ความตาย เพราะฉะนั้นก็ไมควรวางคอกยวันเวลาที่ทำการกุศล ไม่ว่าจะเป็นวัตถุกุศล อภัยทาน ธรรมทาน หรือกุศลอื่น ๆ และกุศลที่ควรจะทำง่ายและสะดวก ซึ่งไม่น่าจะต้องคอยกาลเวลาเลย ก็คือ อภัยทาน

กุศลอื่นยังต้องคอยกาลเวลา การใส่บาตร การทำบุญก็ต้องคอยกาลเวลา การตระเตรียม แต่อภัยทานไม่น่าที่จะต้องคอยกาลเวลาเลย ควรจะเป็นกุศลที่ง่ายและสะดวก แต่สำหรับบางท่านก็ยังรอไว้ก็ได้ คือ ชาตินี้ยังไม่ให้อภัย

อาจจะเคยได้ยินบางท่านกล่าวอย่างนี้ว่า ชาตินี้ยังไม่ให้อภัย แต่ก็ลองคิดว่า ชาติหน้าจะให้ภัยหรือ ถ้าชาตินี้ไม่ให้อภัย ชาติหน้าจะให้ภัยไหม นี้อแล้วใช่ไหม รอไว้ชาติหน้า คิดว่าชาตินี้ไม่ให้อภัย ดูเสมือนว่าชาติหน้าจะให้ภัย แต่ก็ควรที่จะรู้ความจริงว่า ถ้าชาตินี้ไม่ให้อภัย ชาติหน้าก็ให้อภัยไม่ได้เหมือนกัน ในเมื่อความเป็นบุคคลนี้จบสิ้นลงเฉพาะในชาตินี้เท่านั้น ไม่มีความเป็นบุคคลนี้เหลือไปถึงชาติหน้าเลย แล้วจะไปให้อภัยใครที่ไหน ในเมื่อทุกอย่างจบหมดแล้ว เป็นบุคคลใหม่ เรื่องใหม่ พบเหตุการณ์ใหม่ จะให้อภัยไหม ก็เป็นการที่ผลัดไปทุกชาติ ๆ

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ทุกชาติ จะกระทำเหมือนกับที่ได้เคยกระทำมาแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าต้องการจะเป็นบุคคลใดในชาติหน้า ต้องทำตั้งแต่ในชาตินี้ เพื่อว่าชาติหน้าจะได้เป็นผู้ที่เหมือนกับที่ได้เคยกระทำมาแล้ว และก็ลองคิดดู สิ่งง่าย ๆ คุณจะง่ายที่สุด ง่ายกว่าอย่างอื่น ยังทำไม่ได้ แล้วจะทำอะไรได้ สิ่งอื่นก็ต้องยากกว่านี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นกุศลทุกประการ ควรกระทำในชาตินี้ ไม่ควรที่จะรอคอยถึงชาติหน้า

สักกายทิฐิ

สภาพธรรมจะเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็ว จนปรากฏเป็นทั้งเห็น ทั้งได้ยิน ทั้งได้กลิ่น หรือว่าจะลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คตินี้ ยังไม่ปรากฏว่ามีเฉพาะ สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงอย่างเดียว เช่นแข็ง

ธรรมเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ในขณะนี้ แข็งกำลังปรากฏแน่ ๆ แต่ก็เพราะการเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็วของสภาพธรรม ทำให้สภาพธรรมไม่ได้ปรากฏเพียงอย่างเดียว เพราะเหตุว่า ในขณะที่รู้สึกแข็ง ทางตาก็กำลังเห็น หรือในขณะที่กำลังได้ยินในขณะนี้ ทางตาก็กำลังเห็นอีก ทางใจก็คตินี้

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า สำหรับการที่สติเพียงเริ่มเกิดขึ้น ระลึกลักษณะของสภาพธรรม ไม่ผิด เพราะเหตุว่าแข็งมีจริง แล้วแต่ว่าขณะใดสติระลึก แต่ว่ายังไม่สามารถที่จะปรากฏเพียงเฉพาะแข็ง อย่างเดียวเท่านั้น โดยเฉพาะยังมีความรู้สึกว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นรูปร่าง อิริยาบถ ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เช่น กำลังลงกระได ยังมีความรู้สึกว่า เป็นเรากำลังลงกระได แล้วก็รูปร่างจริง ๆ ทั้งหมดเป็นเราแน่ ๆ จนกว่าเมื่อไหร่ปัญญาจะอบรมเจริญขึ้น จนกระทั่งเราไม่มี เพราะเหตุว่ารูปร่างไม่ได้ปรากฏร่วมด้วย ในขณะที่แข็ง เพียงแข็งเท่านั้นที่ปรากฏ

เมื่อไหร่ที่จะยอสิ่งซึ่งเคยใหญ่โต เป็นรูปร่างฐานตลอดทั้งตัว จนกระทั่งเหลือเพียงลักษณะเดียว ของสภาพธรรมที่ปรากฏเท่านั้นจริง ๆ เมื่อนั้นจึงจะเห็นได้ว่า แข็งนั้นไม่ใช่เรา จะเป็นเราไปได้อย่างไร หรือว่าขณะที่เพียงแข็งปรากฏ มานะมีได้ไหมว่าเป็นเราสำคัญมาก ในขณะที่เพียงแข็งเท่านั้นที่ปรากฏ แต่ว่าทราบใดที่ยังไม่เป็น

อย่างนั้น ความสำคัญในแข็ง หรือว่าในอิริยาบถ หรือว่าในกิริยา ท่าทาง หรือว่าใน
อากัปกิริยาต่าง ๆ ก็ยังมีได้ว่า เรา

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า ถ้าสักกายทิฏฐิหรือความสำคัญยึดถือสภาพธรรมว่า
เป็นตัวตน ยังไม่ดับหมดสิ้นจริง ๆ เพียงแข็ง มีความเห็นผิดว่า เป็นเราก็ได้ หรือว่าเห็น
ว่าเป็นของเรา ทำของเราก็ได้ หรือว่าเห็นว่าเป็นเรามีความสำคัญในแข็งที่กำลังปรากฏ
ในขณะนั้นก็ได้

อริยมรรคญาณ

ขอกล่าวถึงข้อความในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัคคสังยุตต์ พรหมณสูตร
ข้อ ๑๒ ซึ่งมีข้อความว่า

สาวัตถินทาน คือ เรื่องนี้เกิดขึ้นที่พระนครสาวัตถิ

ครั้งนั้นเวลาเช้า ท่านพระอาณนทน์อยู่แล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยัง
กรุงสาวัตถิ ได้เห็นชาณฺธุสโสณิพรหมณ์ออกจากกรุงสาวัตถิ ด้วยรถเทียมม้าขาวล้วน ได้
ยินว่าม้าที่เทียม เป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้าม
ปฏักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่ด้ามพัดก็ขาว ชนเห็น
ท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยานประเสริฐ
หนอ

เพียงเห็นสีขาวก็เข้าใจผิด นี่คือ จักขุวิญญาณ เมื่อไม่รู้สภาพธรรม ไม่รู้หนทางที่
จะประจักษ์แจ้งในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ก็แสวงหาหนทางอื่น แล้วก็เข้าใจผิดว่า ยานที่
ประเสริฐ ก็คือ ยานที่มีสีขาว

ครั้งนั้น ท่านพระอาณนทน์เที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถิแล้ว เวลาปัจฉิมภัตกลับ
จากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลเล่าเรื่องที่เห็นชาณฺธุสโสณิพรหมณ์ให้
พระผู้มีพระภาคฟัง

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอริยมรรคมีองค์ ๘ ว่า เป็นสภาพธรรมที่ดับกิเลส ไม่ใช่
รถขาวและทุกอย่างขาว และได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นเอก มีศรัทธาเป็นทูป มีหิริเป็นงอน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารถิผู้ควบคุม รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีฌานเป็นเพลลา มีความเพียรเป็นล้อ มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทูป ความไม่ย่อภาคได้เป็นประทุน

กุณบุตรใดมีความไม่พยายาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ มีความอดทนเป็นเกราะหนัง กุณบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะ พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมออกไปจากโลกด้วยความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้

พิจารณาความมีตัวตนของตนเอง

นิภัทร ให้เราพิจารณาสำรวจตัวเราเองคร่าว ๆ ก่อนว่า ที่เรียกว่าตัวตน สัตว์บุคคลนั้น จริง ๆ แล้ว เมื่อแยกออกเป็นอย่าง ๆ แล้ว ความเข้าใจขั้นพื้นฐานในทางพุทธศาสนาก็จะเป็นการบอกให้เราเห็นว่า มันไม่มี พอแยกออกเป็นส่วน ๆ แล้ว มันไม่มี

เหมือนอย่างโคตัวหนึ่ง ถ้าถูกฆ่าตายแล้วแล่นเนื้อเถื่อนหนึ่งมา แล้วทำเป็นชิ้น ๆ ส่วน ๆ ความสำคัญของโคที่อยู่ในใจของคน ไม่มีเลย ไม่ว่าใครจะเห็น ก็ไม่มีความว่าเป็นโคติดเหลืออยู่ มีแต่ว่าเป็นเนื้อ หนึ่ง อะไรไปอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นความรู้สึกของเรา ที่จะสำรวจตามหลักของสติปัฏฐาน ในหลักกายานุปัสสนา ก็เพื่อจะให้เห็นเป็นเบื้องต้นก่อนว่า มันไม่มีคำว่า ตัวตน สัตว์ บุคคล มันไม่มี มี ก็โดยสมมุติเรียกกันเท่านั้นเอง แต่ว่าในการศึกษาธรรม ในการเข้าใจธรรม เพื่อจะเป็นข้อปฏิบัติก็ไม่จำเป็นต้องไปแยกหัวข้อ ขอให้ทำความเข้าใจให้ถูกต้องก็แล้วกันตามแนวทางนี้

เพราะว่าธรรมที่เราทำได้ จะรู้ได้ใน ๖ ทาง ไม่ทางตา ก็ทางหู ไม่ทางหู ก็ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ๖ ทางนี้เท่านั้น จะไม่นอกเหนือไปจากนี้ จะต้องรู้ใน ๖ ทางนี้ ก็เพราะ ๖ ทางนี้ ก็หมดโลกแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเหลือแล้ว

อดทนที่จะเจริญปัญญา

ขณะนี้กำลังอดทนอยู่หรือเปล่า ตามความเป็นจริง รู้ว่าขณะนี้กำลังมีสิ่งที่ปรากฏ และก็ไม่ได้เข้าใจถูกต้อง กว่าที่จะเข้าใจถูกต้องว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ใครสักคน แต่เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ซึ่งเกิดเพราะมีเหตุปัจจัยที่จะเกิดก็ต้องเกิด แล้วลักษณะของธรรมที่เกิดแต่ละอย่างก็ต่าง ๆ กันไป เป็นธรรมจริง ๆ เป็นธาตุแต่ละชนิด ซึ่งปรากฏตั้งแต่เกิดจนตายโดยไม่รู้

ชาติหนึ่งผ่านไป โดยไม่รู้ความจริงของสภาพธรรม ซึ่งเกิดแล้วก็หมดไป เกิดแล้วก็หมดไป ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่สามารถจะตั้งมั่นถาวรได้เลย แต่ว่าไม่รู้ เพราะเหตุว่าเมื่อสภาพธรรมอย่างหนึ่งเกิดแล้วดับไปเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมอีกอย่างเกิดดับสืบต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่ปรากฏรอยต่อ จึงรู้สึกเหมือนว่า ขณะนี้ทั้งเห็นด้วย และก็ทั้งได้ยินด้วย แต่ว่าตามความเป็นจริง เห็นกับได้ยินไม่ใช่พร้อมกัน และแม้แต่ความคิดนึกในขณะนี้กำลังเห็น ก็ไม่ใช่ขณะที่ได้ยินด้วย

เพราะฉะนั้นจะเห็นความรวดเร็วของสภาพธรรมซึ่งเกิดดับ แล้วไม่รู้ความจริง แต่จะเริ่มมีการเข้าใจถูกต้องโดยอาศัยการฟังธรรม คือ ฟังให้เข้าใจความจริงของสิ่งที่กำลังมีจริง ๆ ในขณะนี้ ซึ่งเข้าใจไม่ง่ายเลย เพราะเหตุว่าสิ่งที่จริงในขณะนี้ เป็นสิ่งที่ปัญญาต้องอบรม จนกว่าจะรู้ความจริงตรงตามแต่ละคำที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นสัจจวาจา เป็นความจริง ซึ่งไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้

แต่ว่าเป็นสิ่งที่ถ้าไม่ได้ฟังบ่อย ๆ ก็ลืม เช่น ได้ยินคำว่าธรรม และก็เริ่มมีความเข้าใจว่า ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง ๆ แล้วจริงเมื่อไร จริงเมื่อเกิด แล้วปรากฏ ไม่ว่าจะพูดถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ถ้าพูดถึงเสียง แต่เสียงยังไม่ได้เกิด ยังไม่ได้ปรากฏ เสียงจริงหรือเปล่าขณะนั้น หรือว่าอย่างอื่นจริง

ต่อเมื่อใด เสียงเกิดแล้ว ต้องปรากฏด้วย เมื่อนั้นจึงจะรู้ว่าเสียงจริง คือ เกิดขึ้นจึงปรากฏ แล้วก็ดับไป แม้แต่การจะฟัง เพียงคำไม่กี่คำ แต่ก็ยากที่จะค่อย ๆ พิจารณาไตร่ตรอง ให้เข้าใจ นี่ก็เป็นความอดทน

ประตูปัญญู ๙ ประตู

นิภัทร มีประตูอยู่ ๙ ประตู ในตัวเรามีประตูที่สำหรับเข้าออกอยู่ ๙ ประตู แต่ประตูที่เข้าออก ๙ ประตูนี้ มันเข้าออกในสิ่งที่ไม่สวຍไม่งาม

๙ ประตู ก็ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารหนัก ๑ ทวารเบา ๑ รวมเป็น ๙ มีเท่านั้น รูโหว่ในร่างกายของเรา แต่เราก็ดิดกันนักติดกันหนา งมหาย หลงกันนัก หลงกันหนา ทั้ง ๆ ที่ รูขาด ๆ ๙ รู ก็อยู่ที่นี้แหละ อย่างนี้ถือว่าสวຍ ว่างามนะครับ เพื่อจะไม่ให้หลงและไม่ให้ติด แล้วทั้ง ๙ ประตูมันเป็นที่ไหลเข้า ไหลออกของสิ่งสกปรก อุดตัน ตั้ง ปัดคลันตั้ง พาลานั่ง อภิบัติติดตั้ง พวกคนโง่ก็หลงกันนัก ปรารธนากันนัก

รูปที่ไม่มีใจครอง

ถ้ากลุ่มของรูปกลุ่มใด มีรูปเกินกว่า ๔ รูป ก็ย่อมจะปรากฏทางตา ให้เห็นเป็นสิ่งที่อื่น ๆ คือ เห็นเป็นสัตว์ บุคคล หญิง ชาย ต่าง ๆ เพราะเหตุว่ามีรูปเพิ่มมากกว่า ๔ รูป ทางตาที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ที่เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล แสดงให้เห็นว่ามีรูปเกินกว่า ๔ รูป

รูปภายนอกที่ไม่มีใจครอง ที่ไม่ได้เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน จะมีแต่รูปที่เกิดจากอตุ คือ ความเย็นความร้อน เป็นสมุฏฐานอย่างเดียวนั่น และก็ตามปกติในขณะที่ไม่มีเสียงเกิดร่วมด้วยก็จะมีรูปเพียง ๔ รูปในกลุ่มหนึ่ง ๆ

อาหารอร่อยมาก มีรูป ก็รูป ๔ รูป อาหารไม่อร่อยก็มีรูป ๔ รูป ถ้าเข้าห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่มีใจครอง ซึ่งไม่ได้เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน ขณะนั้นก็มีรูปเพียง ๔ รูปเท่านั้น

การเกิดดับของรูป

รูปที่มีใจครองจะมีกลุ่มของรูปมากกว่านั้น คือ ต้องมีกลุ่มของรูปที่เกิดจากกรรม

เป็นสมมุติฐาน มีกลุ่มของรูปที่เกิดจากจิตเป็นสมมุติฐาน มีกลุ่มของรูปที่เกิดจากอตุเป็นสมมุติฐาน มีกลุ่มของรูปที่เกิดจากอาหารเป็นสมมุติฐาน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็ทยอยกันเกิดขึ้น แล้วก็ทยอยกันดับไปอยู่เรื่อย ๆ ทุกขณะ

ในขณะนี้ ข้อสำคัญคือ แม้ว่ากลุ่มของรูปแต่ละกลุ่มที่ตัวของแต่ละคนจะทยอยกันเกิด แล้วก็ทยอยกันดับไป ทุก ๆ ๑๗ ขณะของจิต ก็ไม่มีใครที่จะรู้เลย เพราะเหตุว่าการเกิดขึ้นและดับไปของรูปนั้น ๆ ไม่ปรากฏ

ขณะนี้ที่ตัว มีใครรู้ไหมว่ากลุ่มของรูป กลุ่มไหนกำลังเกิด และหลังจากนั้น ๑๗ ขณะก็ดับไป

นี่เป็นความจริง และก็ไม่ได้รู้ด้วยว่าต่อไป รูปกลุ่มอื่นจะเกิดเมื่อไร แล้วก็ดับไปอีกเมื่อไร เพราะเหตุว่าการเกิดดับของรูปก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว และก็ดับไปโดยไม่ขาดสายตั้งแต่เกิด คือ ตั้งแต่ปฏิสนธิ จนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ กลุ่มของรูปก็ทยอยกันเกิด ทยอยกันดับ สืบต่ออยู่เรื่อย ๆ ทำให้เห็นว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ได้ดับไปเลย

ถ้าในขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ปรากฏว่าดับ ขณะไหน ๆ ซึ่งสติไม่เกิด ไม่ระลึกไม่รู้ ก็จะไม่ปรากฏว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ดับ ทั้ง ๆ ที่มีอายุที่สั้นมาก เพียงแค่การเกิดและดับของจิต ๑๗ ขณะ

เพราะฉะนั้นก็จะอาศัยเพียงความเปลี่ยนแปลงสภาพของรูปนั้น ๆ เท่านั้น ที่ทำให้พอจะปรากฏเกิดให้รู้ได้ว่า รูปนั้นเปลี่ยนไป คือ ดับไป แต่ก็ยังเป็นแต่เพียงการคิด การเข้าใจ หรือการคาดคะเน แต่ไม่ใช่เป็นการประจักษ์การเกิดดับจริง ๆ ของรูป

การปรากฏของสภาพธรรม

ใครจะรู้หรือไม่ว่า ในขณะที่กำลังเห็นนั้นเป็นอะไร แต่ว่าตามความเป็นจริงก็คือ ขณะใดจักขุประสาทที่เกิดแล้วไม่ดับ และกิริยาปารมณมาสู่ครองของจักขุ คือ กระทบกับจักขุประสาท และไม่ใช่วังคจิต เป็นวิถิจิต โดยปัญญาทวาราวจรจิตเกิดต่อจากภวังคจิตแล้วดับไป หลังจากนั้นแล้วจักขุวิญญาณต้องเกิด ใครจะยับยั้งไม่ได้เลย ใครจะรู้สึกตัว

หรือไม่รู้สักตัวอย่างไร จะเป็นอะไรก็ตามแต่ แต่ในขณะนั้นก็มีจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

ซึ่งเป็นในขณะนี้เอง ข้อสำคัญที่สุดก็คือ ต้องพยายามเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ซึ่งจะปรากฏได้เพียง ๖ ทางเท่านั้น คือ ทางตา ๑ ทางหู ๑ ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑ ทางกาย ๑ ทางใจ ๑

แสงสีต่าง ๆ ที่ปรากฏทางตา เสียงที่ปรากฏทางตาหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสที่ปรากฏทางลิ้น โผฏฐัพพะที่ปรากฏทางกาย เป็นรูป

นอกจากนั้น ก็มีเรื่องราวต่าง ๆ ความนึกคิดต่าง ๆ ทางใจ ที่สติจะเกิด และก็จะระลึกตรึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ศึกษา คือ สำเนียง สังกต จนกว่าจะรู้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ ซึ่งเกิดและดับ ก็จะต้องอาศัยการไม่ข้ามที่จะฟังและพิจารณาเรื่องของสิ่งที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

และแม้แต่ทางตาทางเดียว ซึ่งทำให้กิเลสเกิดมากมายเป็นประจำทุกวัน ๆ ถ้าสติไม่ได้เกิด ไม่ได้ระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏจริง ๆ ก็จะทำให้ยังคงไม่รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏทางตา จนกว่าจะค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ พิจารณา แล้วสติก็ค่อย ๆ เกิดระลึกได้ว่า ขณะนี้เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง โดยที่ยังไม่ใช่ความคิดเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น

เห็นด้วยความไม่รู้

จักขุประสาทที่จะเกิดตามลำพังโดยไม่อาศัยมหาภูตรูป ๔ ไม่ได้เลย ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เพราะไม่รู้เรื่องของอายตนะทั้ง ๒ ว่า เพียงชั่วขณะที่จักขุประสาทเกิดแล้วยังไม่ดับ กระทบกับรูปปารมณฺ์ซึ่งเกิดแล้วยังไม่ดับ ทำให้มีการเห็นเกิดขึ้นขณะหนึ่ง ๆ

เมื่อไม่รู้ความจริงอย่างนี้ ก็เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ทำให้มีเรื่องที่จะต้องเดือดร้อนวุ่นวายมาก ด้วยความพอใจในสิ่งที่เห็นบ้าง ด้วยความไม่พอใจในสิ่งที่เห็นบ้าง เวลาที่พอใจในสิ่งที่เห็น ก็อยากจะได้ แล้วก็แสวงหาด้วย

ประการต่าง ๆ นอกจากนั้นยังทำให้เกิดความเห็นผิด และแสวงหาข้อปฏิบัติที่ผิดด้วยความไม่รู้ได้

รูปเกิดแต่จิต

สำหรับรูปที่เกิดจากอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นสุทธัญญูรูปที่เกิดขึ้นแต่จิต สุทธัญญูรูป ได้แก่ อวินิพโกรูป ๘ รูปล้วน ๆ ไม่มีรูปอื่นเกิดร่วมเลย จึงชื่อว่า สุทธัญญูรูป หรือสุทธัญญูกလာป

สำหรับรูปที่เกิดจากอิทธิปาฏิหาริย์ เป็นสุทธัญญูรูปที่เกิดขึ้นแต่จิต ที่มาดั่งนี้ว่า แสดงเป็นข้างบ้าง แสดง ไม่ใช่สร้างข้างขึ้นมาจริง ๆ ให้มีกัมมชรูปเกิดขึ้น แสดงเป็นม้าบ้าง แสดงเป็นรถบ้าง แสดงจัดกระบวนทัพต่าง ๆ บ้าง ในอากาศ

ดูเหมือนเป็นอย่างนั้น แต่ความจริงเป็นรูปที่เกิดจากอตุตถ์ทั้งนั้นเลย แต่ว่าอตุตถ์ทำให้เกิดรูปนั้น มีจิตเป็นสมุฏฐานให้เกิด เพราะอาศัยอิทธิ คือ ฌานจิต เพราะฉะนั้นรูปนั้นชื่อว่า จิตตปัจจัยอตุตถสมุฏฐานัง จิตเป็นปัจจัยให้เกิดรูป ที่มีอตุตถ์เป็นสมุฏฐาน เพราะเหตุว่าข้างม้าเหล่านั้น หรือกระบวนต่าง ๆ เหล่านั้น จะเกิดไม่ได้เลย ถ้าจิตไม่เป็นปัจจัยให้รูปที่เกิดจากอตุตถ์นั้นเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นเรื่องรูปเป็นเรื่องที่ละเอียด ในชีวิตประจำวัน แม้แต่อตุตถ์เอง ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดรูปที่มีอตุตถ์เป็นสมุฏฐานได้ เช่น เมฆ ชื่อว่ามีอตุตถ์เป็นสมุฏฐาน สายฝนชื่อว่ามีอตุตถ์เป็นปัจจัย แต่เมื่อฝนตกแล้วพืชงอกงาม แผ่นดินส่งกลิ่น ภูเขาปรากฏเป็นสีเขียว ทะเลน้ำขึ้น นี่ก็ชื่อว่า อตุตถ์ปัจจัยอตุตถสมุฏฐาน คือ อตุตถ์เป็นปัจจัยให้เกิดรูปที่มีอตุตถ์เป็นสมุฏฐาน

นี่คือ ชีวิตประจำวัน ในวันหนึ่ง ๆ รูปที่ปรากฏเป็นไป เพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน เพราะจิตเป็นสมุฏฐาน เพราะอตุตถ์เป็นสมุฏฐาน เพราะอาหารเป็นสมุฏฐาน และแม้แต่รูปที่เกิดจากอตุตถ์ ก็ยังมีจิตเป็นปัจจัยให้รูปที่เกิดเพราะอตุตถ์เป็นสมุฏฐานนั้นเกิดขึ้นได้

เพศหญิง-เพศชาย

รูปที่เกิดจากกรรม ที่ทำให้ปรากฏสภาพที่เป็นหญิงและสภาพที่เป็นชาย คือ อิตถิภาวะรูป ๑ และบุริสภาวะรูป ๑ เพราะเหตุว่า ถ้าเฉพาะจักขุปสาทรูปเท่านั้น จะปรากฏว่าเป็นหญิงเป็นชายไม่ได้ ทุกคนทั้งหญิงและชายมีจักขุปสาทรูปเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ถ้ามีเพียงจักขุปสาทรูป โสตปสาทรูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป กายปสาทรูป สภาพความเป็นหญิงชายก็จะปรากฏไม่ได้ เพราะเหตุว่า จักขุ ผู้ชายก็มี แต่อิตถิภาวะ ผู้ชายไม่มี จักขุ ผู้หญิงก็มี แต่บุริสภาวะของผู้หญิงไม่มี

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นว่า สำหรับรูปที่เกิดจากกรรม นอกจากกลุ่มของรูปที่เป็น จักขุปสาทรูป โสตปสาทรูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป กายปสาทรูป หทยรูป ก็ยังมี ภาวะรูปอีก ๒ คือ อิตถิภาวะรูป ๑ และบุริสภาวะรูป ๑ ซึ่งในบุคคลหนึ่งจะมีแต่เฉพาะ อิตถิภาวะหรือบุริสภาวะเท่านั้น

คือ ถ้าเป็นหญิง ก็มีคืออิตถิภาวะรูปซึ่งเกิดจากกรรม ซึมซาบอยู่ทั่วทั้งตัว ทำให้ ปรากฏรูปร่างลักษณะที่ทำให้รู้ได้ว่าเป็นอาการของอิตถิภาวะรูป ถ้าเป็นบุริสภาวะรูปก็ เช่นเดียวกัน คือ เป็นรูปที่ซึมซาบอยู่ทั่วตัว ที่ทำให้ปรากฏเป็นลักษณะของเพศชาย หรือว่าปรากฏความเป็นชาย

สมัยปฐมกัปป์

ในสมัยปฐมกัปป์ คือ ตอนที่โลกเพิ่งเกิดใหม่ ๆ ผู้ที่เกิดในพรหมโลก เมื่อจุติจาก พรหมโลกแล้วก็ปฏิสนธิในโลกมนุษย์ ในครั้งที่เป็ปฐมกัปป์ที่โลกเพิ่งเกิดขึ้นนั้น ไม่มี เพศหญิงและเพศชาย แต่เมื่อทั้งสองบุคคลมีความคุ้นเคย มีความสนิทสนม มีความพึงพอใจ มีความยินดี มีฉันทะ ราคะเพิ่มขึ้น ก็ทำให้มีภาวะรูปของหญิงและภาวะรูปของชาย เกิดขึ้นในปวัตติกาล

และหลังจากนั้นเป็นต้นมา ภาวะรูปทั้งสองก็เกิดในปฏิสนธิกาล คือ พร้อมกับ ปฏิสนธิขณะ แล้วแต่ว่ากรรมใดจะทำให้ภาวะรูปใดเกิดขึ้น ถึงอย่างนั้นแม้ว่าภาวะรูปจะ

เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตในปฏิสนธิกาล ก็ย่อมหวั่นไหวเปลี่ยนแปลงได้ในอดีตกาล ดังพระบาลีที่พระธรรมสังคหอาจารย์กล่าวไว้ว่า

กัมมัตถ์นั้นแล เพศหญิงปรากฏแก่ภิกษุรูปหนึ่ง กัมมัตถ์นั้นแล เพศชายปรากฏแก่ภิกษุรูปหนึ่ง นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ว่า แล้วแต่กรรมจะทำให้ภาวรูปเปลี่ยนจากอดีตภาวรูป เป็นบุริสภาวรูป หรือว่า เปลี่ยนจากบุริสภาวรูป เป็นอดีตภาวรูป

ภาวรูป

ภาวรูปจริง ๆ นั้น ไม่ใช่สิ่งที่จะรู้ได้ง่าย เพราะเหตุว่าไม่ใช่รูปหยาบ แต่สัญญา ความจำ ในสิ่งซึ่งเป็นทรวดทรงของอดีตภาวรูปหรือบุริสภาวรูปมี ทำให้จำ แม้จนกระทั่งไม่ใช่อดีตภาวรูปเลย เป็นแต่เพียงตุ๊กตาเท่านั้น ก็ยังเห็นเป็นตุ๊กตาหญิงหรือตุ๊กตาชาย โดยทรวดทรง ลักษณะ อาการ หรือว่าอาจจะเป็นเครื่องแต่งตัวก็ได้

รูปมีกรรมเป็นปัจจัย

รูป มีอาทิอย่างนี้ คือ ผม หนวด งา ข้าง ขนหางม้า ขนหางจามรี ชื่อว่า กัมมปัจจัย ยัง รูปมีกรรมเป็นปัจจัย ไม่เหมือนกับรูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน ไซ้ไหมคะ ถ้ารูปมีกรรมเป็นสมุฏฐาน เช่น จักขุสสารูป เฉพาะที่กลางตาที่สามารถรับกระทบกับสิ่งที่ปรากฏทางตา รูปนั้น กลุ่มนั้น กลาปนั้น มีรูป ๑๐ รูปที่เกิดเพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน

แต่ว่าส่วนอื่น จะเป็นผม จะเป็นหนวด จะเป็นงา ข้าง ขนหางม้า หรือขนหางจามรี เป็นต้น ต่างพิเศษออกไปของแต่ละบุคคลก็รูปมีกรรมเป็นปัจจัย ทำให้รูปร่าง ลักษณะสัณฐานของแต่ละหญิง แต่ละชาย ก็ต่าง ๆ กันไป ตามกรรมที่วิจิตรมาก เป็นปัจจัย

กัมมปัจจัยอุตฺตสมุฏฐาน

ประวิทย์ กัมมปัจจัยอุตฺตสมุฏฐาน

ส. เช่น จักรวรรณะ อุทยาน และวิมาน เป็นต้นของเทวดาทั้งหลาย ชื่อว่ากัมมปัจจัยอุตุสมุฏฐาน คือ กรรมเป็นปัจจัยให้รูปที่มีอุตุเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้น ชับซ้อนมากที่สุดทีเดียว แล้วแต่กรรม คงจะเคยได้ฟังเรื่อง ๆ หนึ่งในครั้งอดีตที่ว่า ท่านผู้หนึ่งท่านไปไถนาแล้วก็ปรากฏว่าดินที่ท่านไถเป็นทองทั้งหมด แต่ว่าเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินให้คนมาขนทองนั้นไป ทองนั้นก็กลายเป็นดินอีก เพราะกรรมของบุคคลนั้น

นี่เป็นเรื่องที่ถ้าไม่ใช่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ก็จะไม่มีการเห็นว่าทุกอย่างที่ดูเป็นสิ่งที่ประหลาดมหัศจรรย์นั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ว่าก็ต้องมีสมุฏฐาน มีปัจจัยให้เกิดทุกสิ่งทุกอย่าง เกินวิสัยที่จะมีตัวตน หรือ สัตว์บุคคล ที่จะมามีอำนาจเด็ดขาดที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้

แต่ถ้าถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องของสมุฏฐานทั้งหมด หรือเหตุปัจจัยทั้งหมด ก็ย่อมรู้ว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะนี้ ต้องอาศัยปัจจัยมากเพียงไร ทั้งปัจจัยที่เป็นอดีต หรือแม้แต่กรรม ก็ยังจะต้องอาศัยอุตุเป็นสมุฏฐาน จึงจะเกิดพวกวิมานต่าง ๆ ของเทวดาได้ ไม่ต้องมีการก่อสร้างบนสวรรค์ นายช่าง วิศวกรทั้งหลายก็ไม่จำเป็น เพราะเหตุว่ากรรมเป็นปัจจัยให้เกิดรูป ที่เกิดเพราะอุตุเป็นสมุฏฐาน

พรหมวิหาร ๔

เป็นเรื่องของการอบรมและก็มีความรู้ว่า ทั้ง ๔ อย่างนี้ต่างกัน คือ เมตตา มีความปรารถนาดี มีความเป็นมิตร ต้องการให้คนอื่นมีความสุข

กรุณา ก็คือ เวลาที่คนอื่นมีความสุข ก็เห็นใจ เข้าใจ แล้วก็ช่วยเหลือให้คนอื่นพ้นจากความทุกข์ แต่เวลาที่มีกรุณา หมายความว่าขณะนั้นต้องเป็นกุศล ซึ่งคนที่ยังมีกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ก็จะมีกุศลเกิดสลับได้ เพราะว่าบางคนกรุณาคนที่ตกทุกข์ได้ยาก แต่ว่ามีความสำคัญตนได้ หรือว่ามีความถือตัวก็ได้

นี่ก็ต้องเป็นเรื่องที่มีความละเอียดขึ้น เมื่อเป็นกุศลอย่างหนึ่ง และกุศลอย่างอื่นก็ควรเจริญด้วย อย่างคนขอทาน มีคนบอกว่า เขาก็ให้เงินขอทาน แต่ด้วยความคิดว่าเขามีเงินมีทอง มีทุกสิ่งทุกอย่างมากกว่า เพราะฉะนั้นเขาก็อยากจะช่วยคนที่ด้อยกว่า

แต่จริง ๆ แล้ว ขณะนั้นเป็นสภาพจิตอย่างละเอียดที่ว่า แม้ให้ก็จริง แต่มีความสำคัญตอนในตอนที่ให้หรือเปล่า แต่ถ้าเป็นกุศลจริง ๆ ก็คือ ขณะนั้นไม่มีอกุศลด้วย ไม่มีอกุศลเกิดสลับ แต่เป็นเรื่องที่ ถึงมี ก็เป็นเรื่องที่เป็นจริง ทุกอย่างที่เป็นจริง ต้องยอมรับตามความเป็นจริง คือ เปลี่ยนไม่ได้ แต่สามารถเข้าใจได้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งยังไม่ได้ดับสนิท ไม่เกิดอีกเลย

เพราะฉะนั้นเมื่อมีเหตุปัจจัยที่สภาพธรรมนั้นจะเกิดในระดับใด ก็เกิดขึ้นเป็นไปในระดับนั้น

มุทิตา ก็เวลาที่มีผู้ที่ได้ดีมีสุข เราก็พลอยยินดีด้วย แต่ไม่ใช่โลภะ เพราะว่าถ้ายินดีเกินไป ขณะนั้นก็กลายเป็นโลภะแล้ว พันซัดของการอนุโมทนา ในผลของกุศลที่เขาได้ทำ ไม่ว่าจะเป็นใคร ถ้าได้ดีมีสุข ได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ ทุกอย่างต้องมาจากกุศลกรรม ต้องเป็นผลของกุศลกรรม

เพราะฉะนั้นถ้าใครได้ ขณะนั้นเรารู้ว่า มาจากเหตุ คือ กุศลกรรม ก็ยินดีด้วยในผลที่เขาได้รับ แม้แต่ว่าจะเพียงชั่วคราว เพราะว่าทุกอย่างก็ต้องเปลี่ยนไป สามารถที่จะรู้ถึงเหตุในอดีตได้ว่า ทำให้เกิดสิ่งที่ดีทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นผลของกุศล ก็ยินดีด้วย คือไม่ริษยา

อุเบกขา ก็คือว่าไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะประสบกับสิ่งที่น่ายินดี หรือยินร้าย ถ้าเราไม่สามารถที่จะช่วยได้ ก็ไม่เดือดร้อน

จิตมีจริง เกิดดับสืบต่อกันเร็วมาก

ขณะนี้ จิตเกิดดับสืบต่อกันเร็วมาก ถ้าศึกษาวิถีจิต พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงไว้โดยละเอียดทีเดียวว่า หลังจากปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดสืบต่อ ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึก ลักษณะของภวังคจะเห็นชัดในขณะที่นอนหลับ

แต่ขณะนี้ไม่หลับ เพราะฉะนั้นเป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งเห็น ไม่ใช่ภวังคจิต และในขณะที่ได้ยิน ก็เป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งได้ยิน แต่ว่าจิตเห็นกับจิตได้ยินก็ห่างกันมาก

ทีเดียว ไม่ใช่ว่าเกิดใกล้เคียงกันอย่างที่ดูเสมือนว่าไม่ดับเลย ถ้าจิตเห็นกับจิตได้ยิน
สามารถที่จะเกิดดับซ้ำ ๆ ให้ทุกคนเห็น ก็จะไม่มีการสงสัย ในลักษณะของจิตซึ่งเป็น
สภาพรู้ ที่เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป

ด้วยเหตุนี้จึงต้องฟังแล้วพิจารณาว่า จิตมีจริง ขณะที่เห็น เป็นจิตประเภทหนึ่ง
ไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้นขณะที่ได้ยินก็มีจริง เป็นจิตอีกประเภทหนึ่ง ไม่ใช่เรา แต่การที่จะรู้
ว่า จิตใดเกิดดับสืบต่อกันอย่างไรว่านั้น เป็นปัญญารู้ขึ้นฟัง เพียงแต่เริ่มที่จะเข้าใจ แม้แต่
ในขณะที่กำลังฟังว่า ลักษณะอาการของการเห็นกำลังมีอยู่ และที่ว่าเป็นนามธรรม เป็น
สภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เพราะเหตุที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งถ้าเป็นคนตายแล้วไม่
เห็น

เพราะฉะนั้น ลักษณะเห็นขณะนี้มีจริง ๆ เป็นอนัตตา และก็เป็นลักษณะกิจการ
งานของจิตชั่วขณะที่เห็นด้วย ค่อย ๆ ศึกษา ค่อย ๆ พิจารณา ค่อย ๆ เข้าใจเพิ่มขึ้น
ทีละเล็กทีละน้อย เพราะเหตุว่าการอบรมเจริญปัญญานั้นเป็นจรรณการ เป็น
การที่จะต้องอบรมเจริญไป จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ ซึ่งต้องใช้กาลเวลานานมากทีเดียว

ส่วนใหญ่แล้วจะตอบว่ามีจิต แต่ไม่ทราบว่าจะจิตอยู่ที่ไหน แต่ถ้าทราบว่า
ขณะเห็นเป็นจิต กำลังได้ยินเป็นจิต กำลังคิดนึกเป็นจิต ตลอดวันเป็นจิต ซึ่งเกิดดับ
สืบต่อ ตั้งแต่ตื่นจนถึงเดี๋ยวนี้ และจิตที่ดับไปแล้ว ก็ดับไปเลย ไม่ใช่กลับมาเกิดอีก

สัทธาเป็นโสภณสาธารณเจตสิก

โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ โสภณที่เป็นสาธารณะต้องเกิดกับจิตที่ดีทั้งหมดเลย
จะขาดเจตสิกสักหนึ่งไม่ได้เลย โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ดวง นี้ต้องเกิดทุกครั้ง ไม่ว่าจะ
จะเป็นกุศลจิตหรืออกุศลวิบากจิต ซึ่งมีเจตสิกฝ่ายดีเกิดร่วมด้วย ไม่ว่าจะป็นกิริยาจิต
ของพระอรหันต์ ที่มีเจตสิกฝ่ายดีเกิดร่วมด้วย ก็จะต้องพร้อมทั้ง ๑๙ ดวง

ก็น่าสนใจว่าเจตสิก ๑๙ อะไรตั้งมากมาย เยอะแยะเลย ขาดอันไหนก็ไม่ได้
ลองเริ่มเจตสิกดวงที่ ๑ ว่า ขณะที่กำลังฟังมีสัทธาเจตสิกด้วยหรือ ที่ฟัง สัทธาเจตสิก

เป็นสภาพที่ผ่องใสจากอกุศล ถ้าเรายังคงอยากจะไปสนุก ไปเปิดทีวีดู ไปพักผ่อน ไปปีนเขา ไปอะไรก็ได้ ขณะนั้นไม่ใช่สัทธาแน่นอน แต่เป็นโลภะ

เพราะฉะนั้นลักษณะที่ต่างกันของโลภะ ก็คือ ติดข้อง ต้องการ แต่สำหรับสัทธา ไม่มีความติดข้องที่จะไปต้องการอย่างอื่น นอกจากขณะนั้นเป็นสภาพธรรมที่สะอาด หรือใสจากอกุศลใด ๆ ที่จะมาพึงธรรมหรือว่าจะหยิบหนังสือธรรมขึ้นมาอ่าน เมื่อวานนี้ก็ได้อ่านคนละหลายเล่ม ไม่ทราบว่าใครมีสัทธาหยิบขึ้นมาอ่านบ้างหรือยัง ขณะนั้นอาจจะไม่รู้ตัว โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ดวงเกิด ขณะนั้นลักษณะของสัทธามี ทำไมเราไม่ทำอย่างอื่น แต่มีใจที่ไม่มีโลภะต้องการอย่างอื่น ไม่มีโทสะ ไม่มีความที่จะไม่รู้ต่อไป เพราะฉะนั้นจึงมีสัทธา แม้แต่กิริยาอาการที่เอื้อมไปหยิบ ขณะนั้นจิตก็ต้องปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะ จึงได้หยิบหนังสือธรรมขึ้นมา ระหว่างที่อ่านทั้งหมด ที่มีความสนใจ ที่จะพิจารณาข้อความนั้น ๆ ก็เป็นกุศลจิต ซึ่งต้องมีสัทธา

ชีวิตพระโพธิสัตว์

ก่อนที่จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ชีวิตพระโพธิสัตว์ ก็คือ ชีวิตของผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลส ถ้าพูดถึงคนที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเลย ก็ลองคิดว่า กิเลสต้องมีมาก ทั้งโลภะ ทั้งโทสะ ทั้งริษยา ทั้งอะไร ความสำคัญตน ความถือตน ความลบหลู่ ทุกอย่างต้องมีมากทีเดียว

แต่ว่าพระองค์ทำไมจึงเป็นพระโพธิสัตว์ ในเมื่อคนอื่นไม่เป็น เพราะว่าพระองค์มีการพิจารณาสิ่งที่มีในขณะนั้น ด้วยความแยบคายว่า มาจากไหน คืออะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร

เราเกิดมา มีตัวของเรา ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เหมือนกับเป็นสมบัติของเราได้มา ไม่ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายอะไรเลย หมายความว่าเมื่อเกิดมา ก็มีแล้ว และก็ยึดถือเอาไว้ด้วยว่าเป็นของเรา

แต่พระโพธิสัตว์ คิด พิจารณา สภาพธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และก็เปลี่ยนแปลงอย่างไร ไม่เที่ยง คือ ทุกคนเกิดมาที่จะไม่ให้แก่ ไม่ให้เปลี่ยนแปลง ไม่ให้

เจ็บ ไม่ให้ตาย ไม่ให้สุขบ้าง ไม่ให้ทุกข์บ้าง เป็นไปไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นต้องมีเหตุที่จะทำให้สภาพธรรมต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้น นี่คือ ผู้ที่เป็นพระโสดาบันที่จะพิจารณาค้นคว้าสังขารธรรม ซึ่งกว่าจะได้ตรัสรู้ ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่าเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป อย่างรวดเร็วที่สุด ก็ต้องอาศัยการบำเพ็ญพระบารมี ครบถ้วนถึง ๔ อสงไขยแสนกัป ด้วยผู้มีปัญญายิ่ง

แต่ถ้าเป็นผู้ที่ด้วยสัทธา ปัญญาน้อยกว่าสัทธา จะต้องถึง ๘ อสงไขยแสนกัป แต่ถ้าเป็นผู้ที่สัทธาก็ไม่มาก ปัญญาก็ไม่มาก ต้องอาศัยวิริยะ ต้องบำเพ็ญบารมีถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัป

สำหรับเราชาวพุทธโชคดีที่ว่า ได้มีโอกาสเกิดในสมัยที่พระธรรมคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่เสื่อม ยังไม่ลบเลือน ยังไม่สูญไป เพราะเหตุว่าพระไตรปิฎกและอรรถกถายังครบสมบูรณ์

สัทธาเจตสิกเกิดกับความเห็นถูก

เพราะฉะนั้นกุศล ไม่ว่าจะเป็นไป ในทาน ในศีล ในสมณะ ความผ่องใส หรือว่าความสงบของจิต หรือว่า สติปัฏฐานที่จะเกิดต่อไป เมื่อมีปัจจัยเพียงพอที่จะเกิดก็เกิด ก็จะต้องมีสัทธา ซึ่งลักษณะของสัทธา จะไม่เหมือนกับที่เราเห็นความเชื่ออื่น ๆ ที่เขาก็มีการสัทธา อาจจะร้องเพลงสรรเสริญ หรืออาจจะทำอะไร ๆ ก็ได้ มีกิริยาอาการกราบไหว้ซึ่งเหมือนกับสัทธา แต่ว่าเห็นผิด การเคลื่อนไหวทางกาย ทางวาจา ผิดหมด

อย่างผู้ที่สรรเสริญ ด้วยการร้องเพลงบูชาอะไรต่าง ๆ ในความเห็นอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้น ไม่ใช่สัทธา แต่ดูเหมือนสัทธา จนกระทั่งคนบอกว่า ดูสัทธาของเขา เขามีสัทธามาก จนกระทั่งทำอย่างนั้นอย่างนี้ได้ แต่ความจริง เป็นไปด้วยความเห็นผิด และมีความต้องการที่จะให้ความเห็นผิดนั้นมีต่อไป จึงได้กระทำสิ่งนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีการศึกษาจริง ๆ เราก็ใช้คำว่าสัทธา ในทางที่ผิด เพราะคิดว่าความเห็นผิดก็มีสัทธาได้ แต่ว่าโดยปรมาัตถธรรมแล้ว ขณะใดที่เห็นผิด ขณะนั้นไม่มีสัทธาเจตสิกเกิดร่วมด้วย

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีพระชนมายุไม่เต็มอายุกับปี

เรื่องของอิทธิบาท เราก็ทราบว่า อิทธิบาท “ปาท” คือ ธรรมที่เป็นบาท ให้เกิดอิทธิ คือความสำเร็จ แล้วแต่ว่าเป็นความสำเร็จในทางสมถะ หรือว่า ความสำเร็จในทางของปัญญา ซึ่งเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น การที่พระผู้มีพระภาคแต่ละพระองค์ เป็นธรรมนิยามที่จะปรินิพพานไม่เต็มอายุกับปีของพระองค์ เพราะเหตุว่าได้ทรงทำประโยชน์แก่ชาวโลกแล้ว เพราะฉะนั้นจะทรงอยู่ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์อะไร

นอกจากว่าจะมีผู้ที่อาราธนา อย่างท่านพระอานนท์ที่ทรงแสดงไว้ว่า เพราะเหตุว่าท่านพระอานนท์ไม่ได้อาราธนา ให้พระองค์มีอายุอยู่เต็มกับปี แต่จริง ๆ ก็ต้องพร้อมกันด้วยเหตุ ๒ ประการ

ประการแรก ก็คือว่า เป็นธรรมเนียมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะมีพระชนมายุไม่เต็มอายุกับปี เพราะเหตุว่า ได้ประดิษฐานหรือว่าได้ทรงแสดงพระธรรมวินัยไว้ครบถ้วน

และถ้าพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ยังไม่เฉียบแหลม ยังไม่คล่องแคล่วในพระธรรมวินัย ก็จะไม่ปรินิพพาน แต่ว่าเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็ถึงกาลที่จะปรินิพพาน

เรื่องของอิทธิบาท ต้องทราบว่าเป็นธรรมที่เป็นบาท ที่จะให้สำเร็จตามที่ตั้งใจ แต่ในการที่จะมีพระชนมายุอยู่จนครบอายุกับปี ก็ย่อมเป็นไปได้ ถ้าอิทธิบาทนั้นเป็นไปด้วยพระประสงค์ที่ต้องการจะมีอายุต่อไปอีก แต่เพราะเหตุว่าได้แสดงธรรมไว้ครบถ้วน ก็ไม่เป็นเช่นนั้น ซึ่งก็เป็นไปตามธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

ความเข้าใจจากการฟังธรรมะสะสมสืบต่อ

ขณะที่เราได้ฟังธรรม ประโยชน์ที่สุด คือ เข้าใจสิ่งที่กำลังได้ฟัง แต่ขณะนั้น จะสะสมสืบต่อไปเป็นความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น มิฉะนั้นแล้ว เวลาที่เราฟัง เราไปคิดอื่นว่า เราจะรู้อะไรหรือเปล่า หรือ ตรงนี้หมายความว่าอย่างไร ก็เลยไม่ได้เข้าใจสิ่งที่กำลังได้ยิน ได้ฟังจริง ๆ

แต่ขณะที่ฟัง ให้ทราบว่าสิ่งนั้นคืออะไร แล้วก็เข้าใจให้ชัดเจนว่า ให้ถูกต้องขึ้น ค่อย ๆ เป็นไป ทีละเล็กทีละน้อย ก็เป็นการอบรมเจริญปัญญา ความรู้ต้องเพิ่มขึ้น แน่นนอนในวันหนึ่ง ไม่มีใครที่จะสามารถไปทำลายความเข้าใจซึ่งสะสมสืบต่อไปเรื่อย ๆ แล้ววันหนึ่ง ก็จะถึงระดับขั้นที่สามารถที่จะรู้ชัดเจนขึ้นได้

ในพระไตรปิฎกจะไม่มีคำว่า “วิปัสสนาญาณ” ในพระสูตรเลย ไม่จำเป็นเลย เพียงแค่รู้ชัด ความหมายของรู้ชัดคืออะไร ก็ต้องเป็นวิปัสสนาญาณ แต่ถ้าพูด วิปัสสนาญาณ รู้สึกคนพยายามหวัง บางคนอาจจะใช้คำว่า “ตะเกียบตะกาย” ที่จะให้ถึงด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่การอบรมปัญญาความรู้เลย

เพราะฉะนั้นถ้าเราเข้าใจว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของผู้ที่ตรัสรู้ เป็นศาสนาที่ทำให้คนฟังเกิดปัญญา ความเห็นที่ถูกต้อง และเราก็พิจารณาได้ว่า เท่าที่ได้ฟังมา ความเห็นถูก เพิ่มขึ้นหรือเปล่า มีความเข้าใจอะไร ๆ ถูกต้องตามความเป็นจริงไหมในขณะนี้ ถ้าเป็นอย่างนั้น หมายความว่า เราสามารถที่จะมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มอีก เมื่อเราสนใจ สักตาเห็นประโยชน์ แล้วก็ฟังต่อไป เพราะว่าต้องถึงที่สุดของปัญญาที่ได้อบรมแล้ว แต่ต้องอบรม

ปัญญาอย่างเดียวรู้แจ้งลักษณะของนิพพาน

สภาพของนิพพานอย่างเดียว ที่สามารถดับกิเลสได้ เมื่อปัญญาสามารถรู้แจ้งลักษณะของนิพพาน โลภะติดข้องในทุกสิ่งทุกอย่างที่มี โลภะติดในกุศลได้ไหม กุศลของเรา เรามีกุศลเยอะ เราอยากจะทำกุศลมาก ๆ ด้วยความต้องการ

เพราะฉะนั้นธรรมทั้งหมดสามารถเป็นที่ตั้งของโลกะ เป็นที่ยึดถือของโลกะได้ เว้นนิพพาน เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีนิพพาน ดับกิเลสใด ๆ ไม่ได้เลยทั้งสิ้น แต่เพราะเหตุว่า นิพพานเป็นปรมาตมธรรมที่มีจริง สามารถรู้แจ้งได้ด้วยปัญญา ที่ถึงขั้นที่สามารถจะรู้ นิพพานได้ จึงจะมีนิพพานเป็นอารมณ์ ขณะนั้นก็จะ เป็นโลกุตตรจิตที่ดับกิเลส ได้แก่ โสดาปัตติมรรคจิต ซึ่งเป็นโลกุตตรกุศลระดับแรก เป็นปัจจัยให้เกิดโสดาปัตติผล ซึ่งเกิด สืบต่อทันที

กุศลใด ๆ ที่ทำ ไม่สามารถที่จะให้ผลทันทีได้ เว้นโลกุตตรกุศล เพราะว่าจิตเกิด ดับสืบต่อ ไม่มีระหว่างคั่นเลย จิตขณะนี้ดับ เป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิด ถ้าเป็นกุศล จิตที่ได้กระทำ เช่น ในวันนี้ที่ได้ศึกษาธรรม ได้เข้าใจธรรม เป็นกุศลที่ประกอบด้วย ปัญญา ยังไม่ได้ให้ผลทันที กุศลทั้งหลายไม่ได้ให้ผลทันทีที่กุศลนั้นดับไป เว้นโลกุตตร กุศล คือเวลาที่โสดาปัตติมรรคจิตเกิด แล้วดับไป โสดาปัตติผลจิตต้องเกิดสืบต่อทันที ไม่มีระหว่างคั่นเลย

เพราะว่าโสดาปัตติมรรคจิตเป็นการดับกิเลส เพราะฉะนั้นไม่ใช่เป็นจิตที่จะทำ ให้ปฏิสนธิ ทำให้เกิดผล คือปฏิสนธิ โสดาปัตติผลจิตไม่ได้ทำกิจปฏิสนธิ เหมือนอย่าง กับวิบากของกุศลอื่น ๆ ที่ทำกิจปฏิสนธิได้ ทำกิจภวังค์ได้ แต่ว่าพวกโลกุตตรวิบากซึ่งเป็นผลของโลกุตตรกุศล ไม่ได้ทำกิจที่ทำให้ปฏิสนธิ แต่ดับการเกิดในอบายภูมิ และดับ การเกิด จนกระทั่งไม่มีการเกิดอีกเลย เมื่อถึงความ เป็นอรหัตมรรค

มีจริง ต้องอบรม เพราะว่าผู้ที่ได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่เป็น อริยสัจจะมีมากมาย นับไม่ถ้วน ในครั้งอดีตกาล ท่านเหล่านั้นก่อนที่จะถึงระดับนั้น ก็ เหมือนเรา จากความไม่รู้ ก็ค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ รู้ จนกระทั่งถึงระดับขั้นที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ได้ จากความเป็นปุถุชนสู่ความเป็นกัลยาณปุถุชน และก็อบรมเจริญปัญญาจนกระทั่ง ประจักษ์ความจริงของสภาพธรรม

เรื่องของวิปากทุกข์และกิเลสทุกข์

บทว่า สทุกโข ได้แก่ มีความทุกข์ด้วยวิปากทุกข์บ้าง กิเลสทุกข์บ้าง

ที่บางท่านก็ปรารถนาว่า มีความทุกข์ ก็ควรที่จะแยกได้ว่า ความทุกข์ที่มีอยู่ เป็นวิปากทุกข์ เป็นผลของกรรมในอดีตที่ได้กระทำแล้ว นั่นเป็นส่วนหนึ่งของผลของกรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ว่ากิเลสทุกข์ มีไหม คือ ความเร่าร้อนใจ ความไม่สบายใจ ความเดือดร้อนใจ ขณะที่รู้อารมณ์ที่ไม่ดี ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

สำหรับอารมณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริง เพราะเหตุว่ากรรมในอดีตได้กระทำแล้ว แต่กิเลสทุกข์สามารถที่จะระงับบรรเทาละลายได้ ด้วยการระลึกถึงว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของอกุศลจิต ซึ่งถ้าเกิดบ่อย ๆ ก็จะสะสมไป แล้วก็ทำให้จิตของตนเองนั้นเศร้าหมอง ไม่สามารถที่จะดับความเศร้าหมองนั้นได้ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นรู้ว่า สภาพของจิตในขณะนั้นเป็นอกุศล

แต่ถ้าสติเกิดระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของจิตที่ไม่ดี และจิตที่ไม่ดีในขณะนั้นของตนเอง บุคคลอื่นก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นอย่างอื่นได้ นอกจากสติและปัญญาจะรู้ในขณะนั้นว่า เป็นสภาพที่เศร้าหมอง ไม่เป็นกุศล และก็จะทำให้จิตเศร้าหมองมากขึ้น ถ้าสะสมไปมากขึ้น ถ้ารู้อย่างนี้ ก็คงจะไม่มีใครที่อยากจะสะสมสภาพของจิตที่เศร้าหมอง ซึ่งตนเองเท่านั้นที่จะบรรเทาให้ละลายได้

บทว่า สอุปทาโต ได้แก่ มีการกระทบกระทั่งด้วยการกระทบกระทั่งด้วยอำนาจวิปาก และการกระทบกระทั่งด้วยอำนาจกิเลสนั่นเอง คือว่า มีความเร่าร้อน

บทว่า มิจฉาปฏิบัติ ความว่า ข้อปฏิบัตินี้เป็นอกุศลปฏิบัติ

ถ้าปล่อยให้ออกุศลจิตเศร้าหมอง เดือดร้อน เร่าร้อนด้วยกิเลส ไม่ระลึกถึงในขณะนั้น ก็ไม่สามารถที่จะดับได้ เพราะฉะนั้นก็เป็นอกุศลปฏิบัติ

สัญญาขันธเป็นสภาพธรรมที่จำ

สัญญาขันธ สัญญาที่นี้ เป็นภาษาบาลีอีก ถ้าเราเริ่มเข้าใจภาษาบาลีให้ถูกต้อง ทีละเล็ก ทีละน้อย เราจะฟังพระธรรมเข้าใจขึ้นอีก สัญญาเป็นสภาพธรรมที่จำ แต่ว่าในภาษาไทยเรา ต้องมีการเซ็น ต้องมีการร่าง ต้องมีการลงชื่อ ให้จำกันแม่น ๆ แต่ว่าจริง ๆ

แล้ว ขณะใดก็ตามที่เห็นสิ่งใด จำสิ่งนั้นทันที เพราะฉะนั้นพอเห็นอีกที เราก็จำได้ เพราะ
สิ่งนี้ เราเคยเห็นแล้ว จำได้ นี่ก็เป็นขั้นหนึ่ง เป็นสัญญาขั้น

หนทางที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ขอให้พูดเรื่องหนทาง ที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระอรหันต์
ท่านบอกว่าสำหรับหนทางที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามีเหล่านี้
ท่านก็พอเข้าใจแล้ว

เพราะฉะนั้นก็ขอให้แสดงหนทาง ที่จะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ ซึ่งตามความ
จริงจะเป็นหนทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระ
อนาคามี และพระอรหันต์ ไม่ใช่ว่าแยกกัน เพราะเหตุว่า ต้องอาศัยสติ ที่ระลึกรู้ลักษณะ
ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และปัญญาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นที่สามารถจะดับ
กิเลสได้ตามลำดับขั้น

รูปขั้น หมายความว่า ทุกอย่างที่ไม่ใช่สภาพรู้

รูปขั้น ทุกอย่างซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ ทั้งหมด เสียงก็เป็นรูป กลิ่นก็เป็นรูป ทุกอย่าง
ซึ่งไม่สามารถรู้อะไรได้เลย เป็นรูปธรรม ซึ่งสมัยนี้ ยุคนี้ รู้สึกรู้สีกจะใช้คำนี้กันมาก แต่ไม่ตรง
ตามพระพุทธศาสนาเลย ทุกอย่างที่กำลังจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ก็บอกว่าเป็นรูปธรรม
กำลังเป็นรูปธรรม ไม่ทราบว่าคุณานิยม ทำไม่ไปเอาคำซึ่งไม่เข้าใจความหมายที่
ถูกต้องมาใช้

ถ้าตามธรรมแล้ว รูปธรรมหมายความว่า สภาพธรรมที่มีจริง ๆ แต่สภาพนั้นไม่รู้
อะไร ไม่ใช่สภาพรู้ สิ่งใดก็ตามที่มีจริง แต่ไม่ใช่สภาพรู้ สิ่งนั้นเป็นรูป หรือรูปธรรม
เพราะเหตุว่าเป็นธรรมชนิดหนึ่ง สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง พวกนี้เป็นรูป

เพราะฉะนั้นขั้น ๕ รูปธรรมได้แก่ สภาพธรรมทุกอย่างซึ่งไม่ใช่สภาพรู้

สังขารไม่ใช่รูปร่างกาย

คำว่า “สังขาร” เคยเข้าใจว่า หมายถึงรูปร่างกาย (พิจารณาสังขาร) ใช้ใหม่ เพราะฉะนั้นเวลานี้ที่ใช้คำว่า “สังขาร” หมายความว่า ร่างกายกับวิญญาณใช้ใหม่ นี่ก็ไม่ตรง เพราะว่าขันธ ๕ มีรูปขันธ ๑ เวทนาขันธ ๑ สัญญาขันธ ๑ สังขารขันธ ๑ วิญญาณขันธ ๑

สังขารกับวิญญาณ นี่แยกกัน เพราะฉะนั้นสังขาร ไม่ใช่วิญญาณ และสังขารก็ไม่ใช่รูปด้วย

ไม่ละเลยการฟังธรรมและการเจริญกุศล

ถ้าท่านเป็นผู้ที่มากด้วยโมหะ ซึ่งก่อนที่จะได้ศึกษาพระธรรม ทุกคนก็ไม่ได้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเลย เมื่อได้ศึกษาพระธรรมแล้ว ก็รู้ว่า มีสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่จะต้องศึกษา ไม่ใช่เพียงศึกษาจากตำรา หรือว่าการรับฟังเท่านั้น แต่ขณะนี้เอง มีสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่ควรจะต้องประจักษ์แจ้งในสัจธรรม ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น แล้วดับไป

ถ้ารู้อย่างนี้ ก็ยังเป็นเครื่องเตือนให้รู้ว่า ควรที่จะฟัง และพิจารณาธรรม เพื่อที่จะเป็นสังขารขันธ ให้สติระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ โดยที่จะไม่ละเลย หรือว่า จะสนุกสนานต่อไป โดยที่ไม่ชวนชวายในการเจริญกุศล

เพราะฉะนั้นถ้าทราบว่าเป็นผู้ที่ยังมีโมหะมาก ที่จะต้องขัดเกลา ก็จะทำให้ไม่ละเลยการฟังพระธรรม แล้วก็ละเลยการเจริญกุศลทุกประการด้วย

สิ่งที่มีจริงเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

สิ่งที่มีจริง ถ้าไม่ใช่นามธรรม ก็ต้องเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับนิพพาน เป็นสิ่งที่มีจริง แต่เมื่อนิพพานไม่ใช่รูปธรรม นิพพานเป็นนามธรรม แต่นิพพานเป็นนามธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้ นิพพานเป็นนามธรรมที่ไม่ใช่สภาพที่เกิดขึ้น

นี่คือความต่างกัน แต่ต้องเข้าใจความหมายว่า สิ่งที่มีจริง ถ้าไม่ใช่นามธรรมก็เป็นรูปธรรม เช่น อากาศ

และสิ่งที่มีจริง เมื่อไม่ใช่รูปธรรมก็เป็นนามธรรม เช่น นิพพาน แต่นิพพานไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก เป็นนามธรรมซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ และไม่ใช่สภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น แต่นิพพานเป็นนามธรรม เพราะไม่ใช่รูปธรรม

ระลึกถึงความตายเพื่อละความโกรธ

ถ้าท่านผู้ใดกำลังโกรธ ระลึกความตายแล้วเป็นกุศล เป็นอย่างไร ยังโกรธต่อไป ผูกโกรธไว้ พยาบาท หรือว่า เมื่อระลึกถึงความตายแล้ว กุศลจิตเกิด จะเป็นอย่างไร ละความโกรธได้ ไม่มีประโยชน์ ที่จะเอาความโกรธติดตามไปในภพต่อไปด้วย ความโกรธมีประโยชน์อะไร

แต่เพราะเหตุว่า ไม่ได้ระลึกถึงความตายก็มีความโกรธ เดี่ยวโกรธอย่างนั้น เดี่ยวโกรธอย่างนี้ เดี่ยวโกรธเรื่องนั้น เดี่ยวโกรธเรื่องนี้ แล้วก็ผูกโกรธ จนกระทั่งเป็นความพยาบาท เพราะไม่ได้ระลึกถึงความตาย

แต่ถ้าระลึกถึงความตาย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ จะละความโกรธได้ เพราะรู้จริง ๆ ว่า ไม่มีประโยชน์ ที่จะเอาความโกรธติดตามไปด้วย ควรที่จะละความโกรธ ความผูกโกรธ หรือความพยาบาท หรือความริษยา หรือความตระหนี่ ก็แล้วแต่ในขณะนั้น มีปัจจัยที่จะให้จิต น้อมไปพิจารณาสภาพธรรมที่เป็นกุศลอย่างไร

แต่ไม่ใช่ว่า ระลึกเฉยๆ และก็กล่าวว่า เป็นกุศล โดยที่ไม่มีการละคลายอะไรเลย แต่เมื่อระลึกแล้ว เป็นกุศล ก็จะต้องมีการละคลาย โลกะ โทสะ โมหะ อิจฉา ริษยา

พยายาม มานะ แล้วแต่ว่าขณะนั้น ท่านกำลังเป็นอกุศลอย่างไร และการระลึกถึงความตายเป็นปัจจัยที่จะทำให้ละอกุศลนั้นในขณะนั้น

เกิดมาแล้วเพื่ออะไร

แต่ละคนเกิดมาแล้ว เพื่ออะไร ลองคิดดู ตั้งแต่เข้า มาจนถึงเดี๋ยวนี้ เพื่ออะไร และอะไรเป็นสิ่งที่สามารถจะติดตามไปได้ ในเมื่อทรัพย์สินเงินทอง เรื่องราวต่าง ๆ ก็ติดตามไปไม่ได้ พอหมดสิ้นเหตุการณ์ในโลกนี้ เกิดในโลกอื่น จะไม่มีการรู้เรื่อง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปในโลกก่อนเลย แต่ว่า สะสมโลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทุกชาติไปได้

ด้วยเหตุนี้ ก็เป็นผู้ที่รู้ประโยชน์จริง ๆ ว่า ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงที่จะไม่ให้ อกุศลเกิด ไม่สามารถที่จะให้กุศลเกิดเป็นไปได้อย่างตลอด แต่ธรรมก็จะทำให้เป็นผู้ที่ตรงต่อ ธรรม ธรรมที่เป็นกุศล ก็เป็นกุศล ธรรมที่เป็นอกุศล ก็เป็นอกุศล และถ้าเป็นผู้ที่มี ปัญญา ปัญญานั้นถึงแม้อกุศลเกิด ก็ยังสามารถที่จะรู้ความจริง และไม่เข้าไปใน อกุศลกรรมบถ ที่จะเป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก แต่อันนี้ก็ทำตามลำดับขั้นของปัญญา

อย่างไรก็ตาม ให้เห็นประโยชน์ของการเข้าใจถูก เห็นถูกว่า ทุกอย่างที่เกิด แล้ว ก็ดับหมดไป ไม่กลับมาอีกเลย แม้ความคิด แต่ถ้ารู้ว่า ไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาได้ สัจธรรมทำให้เข้าใจถูกต้อง ว่าทุกอย่างเป็นอนัตตา บังคับที่จะให้อย่างหนึ่งอย่างใดเกิด ไม่ได้เลย เป็นไปตามแต่ละบุคคล ซึ่งได้สะสมมา

เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดมาแล้ว ทำดี ให้คุ้มที่เกิด

ปัญญาไม่เท่ากัน

ปัญญาจะเท่ากันไหม ถ้าอบรมมา ไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน เหตุไม่มี ถ้าสามารถ อย่างท่านอุคคหบดี สามารถที่จะประจักษ์แจ้งการเกิดขึ้น และดับไปของสภาพธรรม

แล้วก็รู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระอนาคามีบุคคล

นำอัศจรรย์ปัญญาของบุคคลที่สามารถที่จะรู้ความจริงของธรรมที่ปรากฏ เมื่อได้ฟัง กับผู้ที่ฟังแล้ว สภาพธรรมก็ปรากฏ แต่กว่าจะค่อย ๆ เข้าใจ ทีละเล็กทีละน้อย โดยการเรียนรู้ว่า จริงไหม ที่ได้ฟัง จริงหรือเปล่า พุดเรื่องสิ่งที่ไม่มี หรือ พุดเรื่องสิ่งที่มี แต่ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่า ความจริงแล้วเป็นธรรม หรือเป็นธาตุ แต่ละลักษณะซึ่งมีปัจจัยเกิดแล้วก็ดับไป ไม่เหลืออะไรเลย ก็ยังหลง ยึดถือ เพราะความไม่รู้ว่าเป็นเรา

เพราะฉะนั้น ถ้ามีปัญญาขั้นเริ่มฟัง เริ่มเข้าใจ จะไปถึงการประจักษ์แจ้งการเกิดดับของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ไหม ต้องมีเหตุที่สมควรของปัญญาแต่ละขั้น ถ้าขณะนี้ไม่มีความเข้าใจจากการฟัง ต่อไปจะเข้าใจอะไรได้ไหม แม้ว่าจะไปอ่านตำราสักกี่เล่มก็ตาม แต่ไม่รู้ว่า ขณะนี้เป็นจิต และกัสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ก็คือ นามธรรมและรูปธรรม มีทั้งจิต ทั้งเจตสิก ทั้งรูป ซึ่งไม่ใช่เรา

ต้องอบรม สัจญาณ ความมั่นคง ที่จะเข้าใจถูกต้องว่า เป็นธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จนกว่าจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ แต่ปัญญาต้องเจริญขึ้น จากขณะที่ฟังต้องเข้าใจ หรือเข้าใจในขณะที่ฟัง ว่าเป็นอย่างไร

เข้าใจก็คือ ปัญญาระดับหนึ่ง ที่จากการไม่เคยฟังเลย ก็ไม่เคยรู้ว่า เป็นจิตซึ่งเกิดดับสลับตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้หลง ยึดถือว่า เป็นตัวตน เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ผู้ที่ละเอียดจึงฟังธรรมเข้าใจได้

ขณะใดที่เข้าใจ ขณะนั้น สติมีไหม ปัญญามีไหม กำลังมีสิ่งที่สติกำลังรู้และปัญญากำลังเข้าใจไหม

เพราะฉะนั้นก็จะเข้าใจหนทาง คือ สติปัฏฐาน ว่าไม่ใช่ชื่อ ซึ่งเราเอาไปปฏิบัติ เอาไปบอกให้ทำ ชักชวนให้ทำ แต่เป็นการที่จะอบรมเจริญปัญญาของตนเอง จากการฟัง ซึ่งเป็นผู้ที่ละเอียด เพราะว่าผู้ที่ทงธรรม ต้องเป็นผู้ที่เห็นความลึกซึ้งของธรรม ถ้าคิดว่า ธรรมไม่ลึกซึ้งเลย พุดว่า สิ่งปรากฏทางตา ก็เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตา แต่

ไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ในความลึกซึ้งที่ว่า สิ่งปรากฏทางตา เป็นธรรม และเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ต้องไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นคนไม่ได้ เป็นอะไรก็ได้ เป็นได้อย่างเดียว คือ ธาตุที่สามารถกระทบจักขุปสาทและปรากฏ

เพราะฉะนั้นก็จะเข้าใจว่า ในชีวิตประจำวัน อยู่ในโลกของความคิดนึก และความจำ จากสิ่งที่ปรากฏ ทางตา สันมาก ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย สัน ๆ ทั้งนั้น แต่ความคิดที่สืบทอดจากแต่ละขณะ ทำให้เป็นสิ่งที่เหมือนไม่ดับเลย และก็เป็นอย่างหนึ่งสิ่งใดอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะคิด ก็คิดถึงคน จำ ไม่ได้รู้เลยว่า ขณะนั้นเป็นสภาพที่เพียงคิด เพราะจำ ถ้าไม่จำ ก็คิดถึงสิ่งนั้นไม่ได้เลย

ด้วยเหตุนี้การฟังธรรม จึงเป็นผู้ที่ละเอียด เมื่อเป็นผู้ที่ละเอียด ผู้นั้นจะเป็นผู้ทรงธรรม สามารถที่จะเข้าใจธรรมได้

ฟังให้เข้าใจว่าเป็นธรรมะ

และก็สามารถที่จะรู้ได้ ขณะที่กำลังเห็น อาศัยตา นี่ก็จิตประเภทหนึ่ง ขณะที่ได้ยิน จิตไม่เห็น แต่ได้ยิน อาศัยอะไร อาศัยหู ก็อีกประเภทหนึ่งแล้ว ฟังให้เข้าใจว่าเป็นธรรม ไม่ใช่ตัวเราสักขณะเดียว และชื่อก็ค่อย ๆ จำได้ เพราะเข้าใจ

จากการฟัง เข้าใจการเกิดดับสืบทอดของจิต ซึ่งใครก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ และปัญญาของใครจะรู้ได้แค่ไหน หรือว่าเริ่มเข้าใจ แต่ยังไม่รู้จักตัวจิต ทั้ง ๆ ที่พูดถึงจิตตลอดเวลา และจิตก็เกิดขึ้น ตลอดเวลาด้วย

ในขณะนี้หน้าอัสจรรยใหม่ จิตประเภทหนึ่ง เกิดขึ้น มีเจตสิกเกิดร่วมด้วย แล้วก็ดับไปเร็วมาก ไม่มีใครสามารถที่จะไปรู้ได้เลย จิตอื่น ก็เกิดสืบทอดแล้ว มีเจตสิกตามประเภทของจิตนั้น ๆ แล้วก็ดับไป ก็เป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้นการฟัง เพื่อให้เกิดความเห็นถูก ซึ่งเป็นปัญญาเจตสิก ที่จะละความไม่รู้ สามารถที่จะละคลาย การยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏ ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเป็นเรา เป็นตัวตน

ไม่ต้องไปพยายามทำ แต่ฟังให้เข้าใจ

ส. ก็เป็นขั้นคิด เราคิดอะไรก็ได้ เมื่อมีปัจจัยที่จะคิด คิดก็เกิด ถ้าไม่คิด เรื่องจิต คิดเรื่องอื่นหรือเปล่าคะ

บุษกร คิดเรื่องอื่นค่ะ

ส. เพราะฉะนั้น คิดอะไรได้หมด แต่จิตคิด ก็เป็นเพียงจิตที่คิด ไม่ใช่เรากำลังจะทำ หาหนทาง หาคำแนะนำ หากฎเกณฑ์ หาวิธี เข้าใจหรือเปล่าว่า คิดบังคับไม่ได้ ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่เรา เป็นนามธาตุ เป็นนามธรรม แค่นี้ค่ะ เข้าใจตรงนี้

โลภะเกิดขึ้น บังคับได้ไหม และจะบังคับหรือเปล่า หาวิธีอะไร นั้นแหละค่ะ กำลังพยายามระงับ ก็คือเรา อนัตตาไม่อยู่เลยในความจำ ได้ยินแล้วก็ผ่านไป เข้าใจความหมายว่า อนัตตาไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน แต่ว่ากำลังพยายามนั้นนะใคร เป็นปัญญาหรือเปล่า ขณะที่อยาก

บุษกร ไม่ใช่

ส. จะไปอยากทำไม เพราะฉะนั้นจะสำเร็จได้ เพราะความพยายามอย่างนั้นหรือเปล่า แล้วไปพยายามทำไม เป็นไปเองเพราะไม่รู้ เพราะฉะนั้นความไม่รู้มากไหม ฟังแล้วรู้อ่างใหม่ว่า เป็นอนัตตา ถ้าเป็นอนัตตา ก็คือขณะนี้ มีธรรมเกิดแล้วทั้งหมด ไม่ต้องพยายามทำอะไรเลยทั้งสิ้น ถูกหรือเปล่า แต่ไม่รู้ เพราะฉะนั้นก็คือ ฟังให้รู้สิ่งที่ปรากฏ เพราะเกิดแล้ว เท่านั้นเอง ไม่ใช่ให้ไปทำอะไร

ปฏิบัติด้วยสัจจะ

ชื่อว่า ปฏิบัติด้วยสัจจะ บางท่านแม้จะรู้ว่า ข้อปฏิบัตินั้นไม่ทำให้ปัญญาเกิด แต่ว่าเมื่อหมู่คณะปฏิบัติ ก็ปฏิบัติตาม หรือว่าเพื่อนฝูงชักชวนก็กระทำตาม เพราะเหตุว่าผู้ที่แสดงหนทางข้อปฏิบัตินั้น เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง หรือว่า เป็นผู้ที่มีคนนับถือยกย่อง เพราะฉะนั้น เมื่อมีเพื่อนฝูงมิตรสหาย ที่มีความเห็นอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้นว่า

ปฏิบัติแล้วจะทำให้เกิดปัญญา แม้ว่าพิจารณาเห็นว่า ไม่ได้ทำให้เกิดปัญญา แต่ก็ยังตามไปปฏิบัติ ก็มี

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นผู้ที่เห็นได้ว่า ถ้าไม่จริงใจต่อการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว ย่อมมีความพอใจ ในลาภบ้าง ในยศบ้าง ในชื่อเสียงบ้าง ชักชวนให้ไปสู่อุปนิสัยซึ่งไม่ทำให้ละกิเลส

ถ้ามีผู้บอกว่า ปฏิบัติเลย ไม่ต้องศึกษา ไม่ต้องเข้าใจอะไรเลย กับมีผู้บอกว่า ให้ศึกษาให้เข้าใจก่อน แล้วก็ควรพิจารณาว่า อะไรเป็นเหตุเป็นผลที่ถูกต้อง จะยอมเชื่อใคร

นี่ก็ต้องเป็นผู้พิจารณาด้วยตนเอง และถ้าจะยอมเชื่อใคร ก็ต้องพิจารณาว่า เพราะอะไร เพราะเหตุว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง หรือว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีเหตุผล สามารถที่จะทำให้เข้าใจพระธรรมได้

นี่ก็เป็นยุคสมัย ซึ่งแต่ละบุคคลต้องเป็นผู้ที่ช่วยตัวเอง เพราะเหตุว่า ถ้าไม่พิจารณาข้อปฏิบัติจริง ๆ ย่อมจะหลงไปสู่หนทางที่ไม่ทำให้เกิดปัญญา แม้ในสมัยพระผู้มีพระภาค ก็มีผู้ที่แสดงหนทางผิด และก็มีผู้ประพฤติตามผู้ที่แสดงหนทางผิด ๆ นั้นด้วย

นักฉวยโอกาส

สุ. และเมื่อคืนที่คุณบุษบงรำไพบอกว่า โลกะเป็นนักฉวยโอกาส กำลังฟังอย่างนี้ นักฉวยโอกาสเกิดหรือเปล่า

ฉวยโอกาสแล้ว คิดเรื่องอื่น ทั้ง ๆ ที่โอกาสของการฟัง คือ ขณะนี้ แต่โลกะก็ยังฉวยโอกาส หลายคนก็คงจะคิดถึงเรื่องอื่น หรือขณะนั้นที่ไม่ฟัง ไม่ได้ยิน กำลังมีสิ่งอื่นที่น่าสนใจกว่า แค่นั้น โลกะก็ฉวยโอกาสแล้ว เร็วไหม นักฉวยโอกาส

หลายคน ก็คงจะคิดว่า แล้วเมื่อไรจะรู้ลักษณะของนามธรรมเสียที ฉวยโอกาสอีกแล้ว ไม่รู้เลยว่า ถูกฉวยโอกาสอยู่ตลอดเวลา เมื่อไรเห็น โลกะ เมื่อนั้นจะค่อย ๆ รู้จักธรรม ซึ่งเหมือนเพื่อนสนิท

ข้อสำคัญที่สุด ถ้าไปฉวยโอกาสตอนขณะสุดท้าย ใกล้จะจากโลกนี้ไป ก็แล้วแต่
ว่า ขณะนั้น ถ้าจิตเศร้าหมองเป็นอกุศล ไม่มีทางที่จะทำให้จิต ที่เป็นปฏิสนธิขณะแรก
ต่อจากจุติจิต เกิดในมนุษย์ หรือ สวรรค์ได้เลย

วีระ ฟังเรื่องฉวยโอกาสแล้ว เกรงว่าตอนนี้ใคร ๆ ก็จะมาฉวยโอกาส
แม้กระทั่งก่อนมรณะก็ฉวยโอกาสอีก รู้สึกคับแค้นใจเหลือเกินครับ

สุ. ถูกฉวยโอกาสอีกแล้ว

วีระ ใช่ ผมกำลังจะถามว่า อย่างนี้ถูกฉวยโอกาสหรือเปล่า ก็ถูกฉวยไปแล้ว

สุ. ค่ะ เร็วมากค่ะ ซ่อนตัวก็เก่ง ไม่มีใครรู้เลยว่า อยู่ไหน แต่ว่ามาเรื่อย ๆ

วีระ ขณะนี้ อยากดูตัวฉวยโอกาสนั้นเสียที ก็คงจะถูกฉวยโอกาสเข้าไปอีก
มันซ้อนกัน

สุ. ค่ะ เพราะฉะนั้นปัญญาเท่านั้น ที่จะเริ่มเห็นสภาพธรรมตามความเป็น
จริง

วีระ ลักษณะของการฉวยโอกาส จะเป็นลักษณะของโลกะ หรือโทสะ หรือ
โมหะก็ตาม ก็คอยจะฉวยโอกาสอยู่ตลอดเวลา เมื่อสักครู่นี้เราพูดถึง ปัญจกรรม หรือ
กรรมที่หลอกหลวง คงจะเป็นเรื่องเดียวกันใช่ไหมครับ ฉวยโอกาสกับกรรมที่หลอกหลวง

สุ. นักหลอกหลวง ก็คือ โลกะ

เพื่อน

ข้อความที่ว่า “มหาบุรุษยอมติดตามช่วยเหลือสหาย ในอันตรายทั้งหลาย มหา
บุรุษกำหนดรู้ตน และสภาพปกติของสหายเหล่านั้น ๆ แล้ว อยู่ร่วมกับสหายเหมือนที่
เคยอยู่ร่วมกันมา”

นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตคน ก็เปลี่ยนแปลงขึ้นลง แต่ว่าเมื่อเป็นมิตรจริง ๆ ไม่ว่าคน
นั้นจะเปลี่ยนแปลงอยู่ในสภาพอย่างไร เคยเป็นอย่างไร ก็เหมือนอย่างนั้น ปฏิบัติใน
สหายเหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา

ด้วยให้พ้นจากอกุศล แล้วให้ตั้งอยู่ในกุศล มิใช่ให้ตั้งอยู่โดยอย่างอื่น ไม่ควรเบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ควรทะเลาะ ไม่ควรให้ถึงความเป็นผู้ก่อเงิน ไม่ควรให้เกิดความรังเกียจสัตว์อื่น

เพราะบางคนช่างรังเกียจจริง ๆ รังเกียจโดยเชื้อชาติบ้าง รังเกียจโดยข้อประการต่าง ๆ แต่ถ้าเป็นมิตรดี ก็ควรที่จะเตือนบุคคลนั้นว่า ไม่ควรที่จะรังเกียจคนอื่น

ควรทักท้วง ในฐานะที่ควรชม เมื่อเขาอยู่ต่ำกว่า ไม่ควรวางตนในที่สูงกว่า ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้น ก็หาได้

นี่เรื่องของการคบหาสมาคมในชีวิตประจำวัน

ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพรวดพเริอ

นี่ต้องเป็นการพิจารณาทั้งนั้น มิฉะนั้นก็คงจะขัดกันที่ว่า ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้น ก็หาได้ และก็ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพรวดพเริอ ควรคบตามสมควร แก่กาลเทศะ

นิภัทร การคบเพื่อนนี้ จะต้องทุ่มเทจิตใจทั้งหมด ใช่ไหมอาจารย์ คือ ไม่ใช่เพียงบางส่วน หรือปิด ๆ บัง ๆ

ส. ค่ะ ถูกต้อง ที่ว่า ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้น ก็หาได้ หมายความว่า เป็นเพื่อนอย่างจริงใจเดียว ไม่ใช่เพียงแค่ผิวเผิน

นิภัทร คือ ถ้ายังคบกันครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็ยังถือว่าไม่ใช่เพื่อน

ส. ค่ะ

น้ำหนึ่งใจเดียวกัน

แม้แต่คำว่า “น้ำหนึ่งใจเดียวกัน” ซึ่งเป็นข้อความในพระไตรปิฎก ก็น่าที่จะพิจารณาว่า หมายความว่าถึงขั้นไหน

สำหรับผู้ฟังพระธรรม และก็น้อมประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อที่จะขจัดกิเลส ขัดเกลากิเลส เพื่อไปสู่ทางเดียวกัน คือ รู้แจ้งอริยสัจธรรม นั่นเป็นผู้ที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

เพราะว่า มีจุดประสงค์อันเดียวกัน ฟังพระธรรม เพื่อจะประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อขัดเกลากิเลส เพื่อไปสู่ทางที่ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

แต่ถ้าเป็นอกุศล ไม่ใช่ น้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะเหตุว่า นำไปสู่คติต่าง ๆ ซึ่งไม่นำไปสู่พระนิพพาน

เพราะฉะนั้นแต่ละท่าน ซึ่งฟังพระธรรมก็พอจะพิจารณาขึ้นมาอีกว่า จิตใจของท่านเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือยัง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่ น้ำหนึ่งใจเดียวกัน จะถึงไหมพระนิพพาน เพราะว่ายังมีกิเลสอยู่ และก็ไมรู้ และก็ไม่ได้ขัดเกลาด้วย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะขัดเกลากิเลสจริง ๆ จึงต้องเป็นผู้ละเอียด และก็พิจารณาธรรม แม้เพียงข้อธรรมบางประการ ซึ่งอาจจะคิดว่า เล็กน้อย แต่แม้ข้อธรรม เพียงคำว่า “เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” ก็ทำให้ระลึกได้ว่า ในขณะที่ท่านเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับใครบ้าง หรือว่าสำหรับบางบุคคล ยังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวไม่ได้ ถ้ายังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวไม่ได้ เป็นความผิดของใคร

เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาจริง ๆ ถึงจะได้ประโยชน์ เป็นความผิดของคนอื่น หรือว่าเป็นความผิดของท่านเอง เพราะในขณะที่กำลังไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับคนอื่น ขณะนั้นจิตเป็นกุศล หรือ เป็นอกุศล

ความประพฤติของคนดี

พระโพธิสัตว์ กระทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่กัลยาณมิตร ผู้ดำรงอยู่ในฐานะครูตลอดเวลา

อนึ่ง ทำการบำรุงกัลยาณมิตรเหล่านั้นตลอดเวลา ทำการช่วยเหลือคนไข้ทั้งหลาย ฟังบทสุภาสิต แล้วทำสาธุการ พรรณนาคุณของผู้มีคุณธรรม อดทนในการทำ ความเสียหายของคนอื่น ระลึกถึงผู้ทำอุปการะ อนุโมทนาบุญ น้อมบุญของตนเพื่อ สัมมาสัมโพธิญาณ อยู่ในความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดกาล เมื่อมีโทษ เห็นโดยความเป็นโทษแล้ว แจ้งแก่สหธรรมิกเช่นนั้นตามความเป็นจริง บำเพ็ญสัมมาปฏิบัติให้ยิ่ง โดยชอบ

อนึ่ง เมื่อควรทำสิ่งเป็นประโยชน์อันสมควรของตนแก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน ถึงความเป็นสหาย

อนึ่ง เมื่อทุกข์ มีความเจ็บป่วย เป็นต้น เกิดขึ้นแก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้จัดการ ช่วยเหลือตามสมควร

เมื่อสัตว์ทั้งหลาย ตกอยู่ในความเสื่อม มีความเสื่อมจากญาติและสมบัติ เป็นต้น ก็ช่วยบรรเทาความเศร้าโศก เป็นผู้ตั้งอยู่ในสภาพที่จะช่วยเหลือ ช่ม ผู้ที่ควรชมโดยธรรม เพื่อให้พ้นจากอกุศล แล้วตั้งอยู่ในกุศล ยกย่อง ผู้ที่ควรยกย่องโดยธรรม

อนึ่ง มหาบุรุษเป็นผู้ปกปิดความดี เปิดเผยโทษ (ของตัวเองอย่างไม่ปิดบัง) มักน้อย สันโดษ สงัด ไม่คลุกคลี ทนต่อทุกข์ ไม่หวาดสะดุ้ง ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เย่อหยิ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่ปากร้าย ไม่หาเรื่อง มีอินทรีย์สงบ ใจสงบ ปราศจากมิจฉาชีพ มีการหลอกลวง เป็นต้น ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษ แม้มีประมาณน้อย

ข้อความต่อไปมีว่า

การปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ คือ เมื่อพูด ก็พูดคำพอประมาณ เป็นคำจริง มีประโยชน์ น่ารัก และ กล่าวธรรมตามกาล ไม่โลภ ไม่พยาบาท ไม่เห็นวิปริต ประกอบด้วยกัมมัสสกตาญาณ มีศรัทธามั่นคงในการปฏิบัติชอบ มีความเมตตามั่นคงในที่ทั้งปวง

เพราะไม่พูดเท็จ จึงเป็นประมาณของสัตว์ทั้งหลาย เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้ มีถ้อยคำควรถือได้ เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของทวยเทพ มีปากหอม รักษากายสมาจาร วจีสมาจาร ย่อมได้ลักษณะวิเศษ และตัดวาสนาอันเป็นกิเลสได้ อันนี้สำหรับพระโพธิสัตว์

ข้อความต่อไปมีว่า

เพราะไม่พูดส่อเสียด จึงมีกายไม่แตกแยก มีบิรวารไม่แตกแยก แม้ด้วยความพยายามของคนอื่น มีเสียงไม่แตกแยกในพระสังฆธรรม มีมิตรมั่นคง เป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายโดยส่วนเดียว ดุจสะสมไว้ในระหว่างภพ มากด้วยความไม่เศร้าหมอง

เพราะไม่พูดหยาบ จึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของสัตว์ทั้งหลาย มีปกติอยู่เป็นสุข พูดเพราะ น่ายกย่อง เสียงของเขาประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเกิดขึ้น

เพราะไม่พูดเพื่อเจ้อ จึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ น่าเคารพ นายกองของสัตว์ทั้งหลาย มีถ้อยคำควรเชื่อถือได้ พูดพอประมาณ มีศักดิ์และอำนาจมาก ฉลาดในการแก้ปัญหาด้วยปฏิภาณฉับพลัน สามารถในการแก้ปัญหามากมายของสัตว์ทั้งหลายหลายภาษา ด้วยคำคำเดียวเท่านั้นในพุทธภูมิ

เพราะเป็นผู้ไม่โลก จึงมีลาภที่ต้องการ ได้รับความชอบใจในภคะมากมาย เป็นที่ยอมรับของกษัตริย์มหาศาล เป็นต้น ข้าศึกครอบงำไม่ได้ ไม่ถึงความเป็นผู้มีอินทรีย์พิกลพิการ และเป็นบุคคล หาผู้เปรียบมิได้

ไม่คิดร้ายแม้ผู้เป็นข้าศึก

ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค นทพภิกขสูตรที่ ๗ สาวัตถีนันทน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทวดาผู้หลักเร้นออกอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความตริกันคิดว่า เราไม่ควรประทุษร้ายแม้แก่ผู้ที่เป็นข้าศึกต่อเรา

นี่เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ไม่ว่าในโลกมนุษย์ หรือที่ไหนก็ตาม ท่านผู้ฟังเคยคิดอย่างนี้ไหม เราไม่ควรประทุษร้าย แม้แก่ผู้ที่เป็นข้าศึกต่อเรา

ท่านต้องรู้แน่ว่า มีใครบ้างที่ไม่ชอบท่าน ท่านจะเป็นที่รักของทุกคน เป็นไปไม่ได้ คนที่ไม่ชอบท่าน ต้องมีบ้าง จะมากหรือน้อย นั่นอีกเรื่องหนึ่ง บางที่ท่านอาจจะเป็นบุคคลที่ดีจริง ๆ มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่น ไม่หวังร้ายประทุษร้ายต่อบุคคลอื่นเลย

แต่ความดีของท่านถึงอย่างนั้น ก็ยังไม่สามารถที่จะป้องกันอกุศลจิตของคนอื่นไม่ให้คิดร้าย หรือว่าโกรธเคืองท่านได้ เพราะเหตุว่าถึงแม้ท่านจะเป็นคนดีสักเท่าไรก็ตาม คนที่ไม่ชอบท่าน หรืออาจจะริษยาท่านเพียงเล็กน้อยนิดหน่อย ก็ต้องมี เพราะฉะนั้นถ้าอกุศลจิตเกิด เหมือนอย่างพระอินทร์ ก็ย่อมจะมีความคิดว่า เราไม่ควรประทุษร้าย แม้แก่ผู้ที่เป็นข้าศึกต่อเรา

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ถ้าท่านพิจารณาแล้ว น้อมนำมาประพฤติกปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า ถ้าปฏิบัติตามได้ คิดอย่างนี้บ่อย ๆ เป็นกุศลจิตของท่าน แต่ว่าสำหรับผู้หวังร้ายต่อท่าน ก็เป็นอกุศลจิตของเขา

เห็นเป็นสิ่งใด ไม่จำเป็นต้องเห็นผิด

เพราะฉะนั้นในขณะที่เราบอกว่า เราชอบดอกกุหลาบ เราชอบดอกกล้วยไม้ แต่ที่จริง ก็มีสีที่ปรากฏหลากหลายต่างกัน ซึ่งขณะนั้นโลกะกำลังพอใจ ติดข้องในสิ่งที่ปรากฏ คือ ในสี เพราะฉะนั้นในขณะนั้น จะมีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วยไหม ถ้ามี ไม่แน่ชัดเลย ทุกขณะจิตต้องมี แต่ว่าไม่ใช่ใช้อย่างนั้นเลย โลกะที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด ก็มี โลกะที่ไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด ก็มี

เพราะฉะนั้นเพียงการฟัง เราไม่สามารถที่จะรู้ได้ หรือกล่าวได้ จนกว่าเมื่อสิ่งนั้นกำลังเป็นอารมณ์ของสติ มีลักษณะปรากฏ แล้วถึงจะรู้ว่า ในขณะที่กำลังมีสิ่งนั้นเป็นอารมณ์ ปัญญาซึ่งเกิดพร้อมสติสัมปชัญญะ สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพจิตนั้นได้ว่า มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย หรือว่า ไม่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย เพราะว่าขณะที่กำลังพอใจสีอันวัณณะต่าง ๆ ขณะนั้น มีสี รูปหนึ่งที่ปรากฏทางตา กำลังเป็นที่พอใจของโลกะ ขณะนั้นมีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วยไหม ไม่มี

นี่ก็ต้องพิจารณา แต่ละขณะ อย่างละเอียด แต่ถ้าโลกะไม่มีอะไรเหลือเลย นอกจากรูปที่ปรากฏ รูปนั้น ยังเป็นเรา แม้ขณะนั้นก็ตามแต่ ต้องมีสิ่งที่เป็นที่ตั้งของความเห็นผิด ที่ยึดถือว่า ยังมีเราอยู่ รูปนั้นยังเป็นเรา

เพราะฉะนั้นเราก็จะเข้าใจความหมายว่า ยึดถือรูปว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้นเรื่องของธรรม เป็นเรื่องที่ไม่ใช่เพียงแค่เรากล่าว โดยประเภท แล้วก็โลกมูลจิต ๘ ก็มีทิวฐิเกิดร่วมด้วย ๔ ไม่มีทิวฐิเกิดร่วมด้วย ๔

แต่จริง ๆ แล้ว ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า ขณะนั้นโลกะกำลังติดข้องในอารมณ์อะไร จึงจะรู้ว่า ขณะนั้นจริง ๆ มีทิวฐิเจตสิกเกิดร่วมด้วย หรือไม่มี หรือว่าเป็นเพียง

โลกะ อย่างที่เราชอบดอกไม้ต่าง ๆ ชอบขนมอร่อย ๆ ขณะนั้นกำลังพอใจในรส กำลังติด
ข้องในรส ขณะนั้นมีความเห็นผิติดร่วมด้วยหรือเปล่า ก็จะได้

แต่ขณะอื่น ที่ไม่ใช่ขณะนั้น กำลังมีความเห็นผิใหม่ เราจะถามได้ สนทนากัน
ได้กับผู้ที่มีความเห็นต่าง ๆ ก็จะได้ว่า คำใดที่กล่าวออกมา ด้วยความเห็นผิ ขณะนั้นจิต
ต้องยึดถือในความเห็นนั้น จึงมีความติดข้องในความเห็นนั้น

อยากเห็นผลของอกุศลกรรมด้วยอกุศลจิต

มีบางท่านก็เห็นบุคคลบางคนทำสิ่งที่ไม่ดีต่อโลก ก็มีความเดือดร้อนใจว่า
เมื่อไรบุคคลนั้นถึงจะได้รับผลของกรรม เมื่อมีผู้ทักท้วงว่า เมตตาหรือเปล่าในขณะนั้น
คนนั้นก็บอกว่า อยากจะเห็นผลของกรรม เพราะเหตุว่ารู้ว่า เมื่อมีการกระทำแล้วให้ผล
เพราะฉะนั้นเมื่อไรจะเห็นผลของกรรม

คนนั้นควรที่จะได้พิจารณาจิตว่า ขณะที่เกิดอย่างนั้น จิตเป็นอะไร เป็นเมตตา
หรือเปล่า เป็นกรุณาหรือเปล่า เป็นมุทิตาหรือเปล่า เป็นอุเบกขาหรือเปล่า

ถ้าไม่พิจารณา แล้วก็คิดว่า อยากเห็นผลของกรรม ซึ่งคนนั้นจะต้องได้รับ เวลาที่
คนนั้นได้รับผลของกรรม ทุกคนก็สงสัยว่า ทำไมถึงได้เช่นนั้น ไม่ว่าใครจะได้รับความเดือดร้อน
มีความเป็นอยู่ที่คับแค้น หรือว่ามีความทุกข์ยากในชีวิต คนอื่นก็สงสัยทั้งนั้น

แต่เวลาที่เขากำลังทำอกุศลกรรม ลืมคิดว่า ต้องเกิดความเห็นใจและก็มี
ความเมตตาด้วย ถ้าไม่เป็นเพื่อนกับคนนั้น ใครจะเป็นเพื่อนกับเขา มีทางใดที่จะทำ
ให้คนนั้นพ้นจากการกระทำหรือความคิดที่เป็นอกุศล

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นเพื่อนจริง ๆ สำหรับคนนั้น ก็มีทางที่จะช่วยคนที่ทำอกุศล
ให้เป็นอกุศลได้ ซึ่งก็ควรจะทำอย่างนี้ ไม่ใช่ปล่อยให้ เมื่อไรจะเห็นผลของกรรม คือ
คอยที่จะดูผลของกรรม และก็อ้างว่า เพราะรู้ว่ากรรมนั้นจะให้ผล แต่เมื่อกรรมนั้น
ให้ผลจริง ๆ คนนั้นก็สงสัยว่า แต่สงสัยเข้าไป คือ ควรจะให้มันมีจิตเมตตา ตั้งแต่ขณะที่
บุคคลหนึ่งบุคคลใด ทำอกุศลกรรม

นี่เป็นเรื่องสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลเลย มีสภาพธรรมที่เกิดขึ้น คตินี้เรื่องราวต่าง ๆ ด้วยกุศลจิต หรือ อกุศลจิต เพราะฉะนั้นกุศล ต้องเป็นกุศล และอกุศล ต้องเป็นอกุศล

ผู้ที่ตรงต่อธรรม ก็จะเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาและเจริญกุศลยิ่งขึ้นได้ เพราะรู้ทันอย่างรวดเร็วว่า ขณะนั้นไม่ใช่เมตตา ขณะนั้นเป็นอกุศล เพราะฉะนั้นก็สามารถที่จะมีความเมตตา ต่อบุคคลที่เป็นฝ่ายศัตรูได้อย่างเร็ว